

Informovanost žáků 9. ročníku základních škol v Chomutově v oblasti ochrany obyvatelstva

Marek Kindl

Bakalářská práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta logistiky a krizového řízení

Ústav ochrany obyvatelstva

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Marek Kindl
Osobní číslo: L21410
Studijní program: B1032A020002 Ochrana obyvatelstva
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Informovanost žáků 9. ročníku základních škol v Chomutově v oblasti ochrany obyvatelstva

Zásady pro vypracování

- Zpracujte literární rešerši a analýzu teoretických přístupů v oblasti informovanosti žáků.
- Provedte dotazníkové šetření a zhodnotte současnou informovanost žáků.
- Navrhněte doporučení pro zlepšení informovanosti žáků.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. HORÁK, Rudolf, Lenka DANIELOVÁ, Ludvík JURÍČEK a Ladislav ŠIMÁK. *Zásady ochrany společnosti*. Ostrava: KEY Publishing, 2015. ISBN 978-80-7418-236-5.
 2. KRATOCHVÍLOVÁ Danuše, Danuše KRATOCHVÍLOVÁ ml. a Libor FOLWARCZNY. *Ochrana obyvatelstva*. 2. aktualizované vydání. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. SPBI SPEKTRUM 42, 2013. ISBN 978-80-7385-134-7.
 3. MERTOŤOVÁ, Markéta a Jitka SLANÁ REISSMANNOVÁ. *Ochrana člověka za mimořádných událostí; Metodický materiál pro učitele ZŠ*. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2021. ISBN 978-80-7616-091-0.
- Další odborná literatura dle doporučení vedoucího bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. et Ing. Petr Štefaňo, CSc.**
Ústav ochrany obyvatelstva

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **3. května 2024**

L.S.

doc. Ing. Zuzana Tučková, Ph.D.
děkanka

prof. Ing. Dušan Vičar, CSc.
ředitel ústavu

V Uherském Hradišti dne 4. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

V Uherském Hradišti, dne: 3.5.2024

Jméno a příjmení studenta: Marek Kindl

.....

podpis studenta

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se věnuje informovanosti žáků 9. ročníků základních škol ve městě Chomutov v oblasti ochrany obyvatelstva. Cílem je zhodnotit její aktuální stav a případně navrhnout doporučení ke zvýšení informovanosti žáků v této oblasti.

Teoretická část obsahuje právní normy, historii vzdělávání a současný stav, zmíněny jsou i programy, které lze využít při vzdělávání žáků základních škol v oblasti ochrany obyvatelstva.

Praktická část se věnuje rámcovému vzdělávacímu programu pro základní školy. Výzkum, byl proveden sběrem dat prostřednictvím dotazníkového šetření a orientovaný na zjištění aktuální informovanosti žáků 9. ročníku základních škol ve městě Chomutov. Dále bylo provedeno strukturované interview s řediteli těchto škol ke zjištění úrovně vzdělávání témat Ochrana člověka za mimořádných událostí. Vyhodnocení a následné doporučení jsou výsledkem této práce.

Klíčová slova: ochrana člověka za mimořádných událostí, ochrana obyvatelstva, základní škola

ABSTRACT

This bachelor's thesis is devoted to the awareness of 9th grade primary school students in the city of Chomutov in the field of population protection. The aim is to evaluate its current state and, if necessary, to propose recommendations to increase pupils awareness in this area.

The theoretical part contains legal norms, history of education and current status, and also mentions programmes that can be used in educating primary school pupils in the field of population protection.

The practical part deals with the framework curriculum for primary schools. The research was carried out by collecting data through a questionnaire survey and oriented towards finding out the current awareness of pupils of 9th grade primary school in the city of Chomutov. Furthermore, a structured interview with the principals of these school was conducted to determine the level of education on the topic Human Protection in Emergencies. Evaluation and subsequent recommendations are the result of this work.

Keywords: human protection in emergencies, population protection, primary school

Rád bych poděkoval za cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval vedoucí bakalářské práce pan Ing. et Ing. Petr Štefaňo, CSc.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 LITERÁRNÍ REŠERŠE	11
1.1 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL	11
1.2 VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	12
1.3 PRÁVNÍ PŘEDPISY	13
2 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI OCHRANY OBYVATELSTVA.....	15
2.1 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ 1918–1938.....	15
2.2 OBDOBÍ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA	16
2.3 OBDOBÍ 1945–1989	16
2.3.1 Branná výchova v mateřských školách	19
2.3.2 Branná výchova na základních školách	19
2.3.3 Střední školy.....	20
2.3.4 Vysoké školy	21
2.4 ZÁJMOVÁ BRANNÁ ČINNOST.....	21
2.5 PO ROCE 1989	21
3 SOUČASNOST	23
3.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	23
3.1.1 Zařazení bezpečnostních témat do rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.....	24
3.1.2 Školní vzdělávací program.....	25
3.2 SUBJEKTY A PROGRAMY PREVENTIVNĚ VÝCHOVNĚ ČINNOSTI.....	25
3.2.1 Hasičský záchranný sbor České republiky.....	25
3.2.2 Policie ČR	26
3.2.3 Hasík	26
3.2.4 Asociace záchranný kruh	27
3.2.5 Centrum pro bezpečný stát.....	27
3.2.6 Vaše cesty k bezpečí	28
DÍLČÍ ZÁVĚR.....	29
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	30
4 ZÁKLADNÍ ŠKOLY	31
4.1 ZÁKLADNÍ ŠKOLY V CHOMUTOVĚ	31
4.1.1 Základní škola Akademia Heyrovského 4539	31
4.1.2 Základní škola Hornická 4387	33
4.1.3 Základní škola Na Příkopech 895	34
4.1.4 Základní škola Chomutov Zahradní 5265	36
5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	39

5.1	VÝZKUMNÝ VZOREK	39
5.2	POSTUP ZPRACOVÁNÍ DAT	39
5.3	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	56
6	STRUKTUROVANÉ INTERVIEW.....	57
6.1	ZHODNOCENÍ STRUKTUROVANÉHO INTERVIEW	58
7	NÁVRH DOPORUČENÍ NA ZLEPŠENÍ INFORMOVANOSTI ŽÁKŮ	60
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	62
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	69
	SEZNAM OBRÁZKŮ	70
	SEZNAM GRAFŮ	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	72

ÚVOD

V současné době se vlivem změny klimatu zvyšuje frekvence naturogenních mimořádných událostí po celém světě. Obyvatelstvo je však ohroženo také antropogenními mimořádnými událostmi, jejichž riziko roste s technickým a technologickým rozvojem. Mezi další významná rizika patří vznik ozbrojeného konfliktu, teroristické útoky, pandemie a migrační vlny velkého rozsahu. Při mimořádných událostech velkého rozsahu není možné zajistit potřebnou pomoc včas všem potřebným. Z těchto důvodů je nutné, aby obyvatelstvo bylo dostatečně informované o sebeochraně a vzájemné pomoci.

V minulém století byla ve školách povinná branná výchova, ve které se děti a mládež připravovali na možné mimořádné události vojenského i nevojenského charakteru. V současnosti je branná výchova jako vyučovací předmět zrušena. Je však potřebné, aby obyvatelstvo vědělo jak si ochránit zdraví, život a majetek při mimořádných událostech. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o zařazení téma Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí do rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, na jehož základě si každá škola vytváří školní vzdělávací program. To vede ke značné nejednotnosti ve vzdělávání žáků. O zavedení samostatného předmětu se mezi odborníky vedou diskuse a jako jeden z úkolů je uveden i v koncepci ochrany obyvatelstva do roku 2025 s výhledem do roku 2030. Stále však nebyla nalezena shoda, jestli zařadit do výuky nový předmět nebo je současný stav vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva dostatečný.

Toto téma práce bylo vybráno kvůli nejednotnému názoru zda je současná úroveň vzdělávání dostatečná, ale také mě samotného zajímá jaké znalosti v oblasti ochrany obyvatelstva, mají žáci, kteří dokončí základní vzdělávání.

Cílem práce je zjistit úroveň znalostí žáků 9. ročníku základních škol v Chomutově v oblasti ochrany obyvatelstva. Není posuzována úroveň znalostí žáků na jednotlivých školách, ale výsledky jsou shrnuty do jednoho celku. Výzkum byl proveden formou dotazníkového šetření na vybraných základních školách, který byl proveden po předchozí domluvě v elektronické i tištěné formě. Autor pro žáky připravil dotazník skládající se ze 16 otázek k ověření jejich znalostí. Výsledkem je posouzení úrovně jejich vědomostí v dané problematice, které jsou interpretovány pomocí grafů.

Na základě získaných výsledků budou navržena doporučení ke zvýšení vědomostí žáků 9. ročníku základních škol.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Pro lepší pochopení výuky ochrany člověka za mimořádných událostí žáků na základních školách uvádím rešerši zdrojů použitých v této bakalářské práci, ve které uvádím historický vývoj, právní předpisy a současné pojetí vzdělávání žáků základních škol v oblasti ochrany obyvatelstva.

1.1 Historie vzdělávání žáků základních škol

ŠIMEK Jan a Martina HALÍŘOVÁ. *Škola a válka: branná výchova v české škole*. Vydání první. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2021 ISBN 978-80-86935-56-0. V této publikaci se autoři věnují historii výuky branné výchovy v základních, středních a vysokých školách od vzniku Československé republiky až do roku 1989. V krátké kapitole je zmíněn i přístup k výuce v současnosti. Branná výchova je zde popsána z ideologické části a jsou uvedeny i technické dovednosti, které byly součástí vzdělávání a přípravy.

KAVAN, Štěpán. *Ochrana člověka a společnosti – vývoj vzdělávání v bezpečnostních tématech*. Vydání první. Praha: NLN, 2020. ISBN 978-80-7422-753-0. Tato monografie se zabývá vývojem vzdělávání v oblastech jako je branná výchova, civilní obrana a civilní ochrana na území České republiky až do současnosti. Popisuje jednotlivá období v souvislosti s dobovými okolnostmi. Z autorova výzkumu vyplývá, že se důraz na vzdělávání v oblastech bezpečnosti měnil v závislosti na mezinárodní a vnitrostátní situaci a politických cílů. Edukaci v bezpečnostních tématech vnímá jako důležitý prvek v prevenci a řešení následků mimořádné události. Jako další důležitý element zmiňuje přípravu budoucích pedagogů v bezpečnostních oblastech, aby mohli nabyté vědomosti a schopnosti předávat žákům základních, středních a vysokých škol. K posouzení současné přípravy studentů pedagogických vysokých škol provedl autor dotazníkové šetření, které poukázalo na nejednotné pojetí při výuce. Na základě výsledků výzkumu navrhuje skladbu pro výuku témat „Ochrana člověka a společnosti“ na vysokých pedagogických školách.

KRATOCHVÍLOVÁ, Danuše, Danuše KRATOCHVÍLOVÁ ml. a Libor FOLWARCZNY. *Ochrana obyvatelstva*. 2. aktualizované vydání. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2013. ISBN 978-80-7385-134-7. Autoři se v této publikaci zaměřili na historii ochrany obyvatelstva, plnění úkolů civilní ochrany a Hasičský záchranný sbor České republiky a Armádu České republiky jako hlavní subjekty, kteří plní zabezpečení těchto úkolů.

1.2 Vzdělávání žáků základních škol

MARTÍNEK, Bohumír; Petr LINHART, Václav BALEK, Tomáš ČAPOUN, Dušan SLÁVIK, Josef SVOBODA a Iason URBAN. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: Příručka pro učitele základních a středních škol*. Vydání druhé, opravené a rozšířené. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. ISBN 80-86640-08-6. Příručka má pomoci pedagogům při výuce jejímž cílem je seznámit žáky s úlohou státu, pochopení zodpovědnosti za svoji ochranu a naučit je efektivně jednat a pomáhat ostatním při hrozbě nebo vzniku mimořádných událostí.

MERTOVÁ, Markéta a Jitka SLANÁ REISSMANOVÁ. *Ochrana člověka za mimořádných událostí; Metodický materiál pro učitele ZŠ*. Vydání první. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2021. ISBN 978-80-7616-091-0. Podklady pro učitele základních škol k výuce ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí. V publikaci jsou témata rozdělena do jednotlivých kapitol, které jsou rozděleny na teoretickou přípravu, návrh vyučovací hodiny. Dále jsou ke každému tématu uvedeny pracovní listy pro žáky a aktivity, při kterých lze procvičit poznatky získané z teoretické části.

HORÁK, Rudolf; Lenka DANIELOVÁ, Ludvík JUŘÍČEK a Ladislav ŠIMÁK. *Zásady ochrany společnosti*. Ostrava: KEY Publishing, 2015. ISBN 978-80-7418-236-5. Kolektivní monografie pojednává o ochraně obyvatelstva při mimořádných událostech nevojenského i vojenského charakteru. Autoři v jednotlivých kapitolách přibližují historii ochrany obyvatelstva, zásady pro zajištění bezpečnosti a rozvoje regionů, představují nejrozšířenější nebezpečné látky, bojové chemické látky, hořlavé a výbušné směsi, výbušniny a první pomoc postiženým osobám, radioaktivní a biologické látky, ochranu obyvatelstva zraňujícími prostředky používaných armádami i při teroristických útocích. Blíže jsou představeny vybrané metody ochrany obyvatelstva jako je ukrytí, evakuace, nouzové přežití, ochrana před povodněmi. Jedna kapitola je věnována ochraně obyvatelstva ve Slovenské republice. Monografii lze využít ke zvýšení informovanosti obyvatelstva i při vzdělávání na základních, středních a vysokých školách.

1.3 Právní předpisy

Právní předpisy tvoří zákony, vyhlášky a nařízení vlády související se vzděláváním žáků základních škol v oblasti ochrany obyvatelstva.

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně – cílem zákona ze dne 17. listopadu 1985 je zajistit účinnou ochranu života, zdraví obyvatelstva a majetku před požáry a poskytnutí pomoci při živelních a jiných mimořádných podmínkách. Stanovuje úkoly ministerstev, jiných správních úřadů, právnických a fyzických osob a povinnosti jednotek požární ochrany (Československo, 1985)

Ústavní zákon č.110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky – ústavní zákon ze dne 22. dubna 1998 ukládá jako základní povinnost státu zabezpečení státní svrchovanosti, územní celistvosti, demokratických základů státu, ochranu životů zdraví a majetkových hodnot. Pojednává také o nouzovém stavu a stavu ohrožení státu a Bezpečnostní radě státu. (Česko, 1998)

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky – tento zákon ze dne 14. září ukládá povinnosti státním orgánům, územním samosprávným celkům, právnickým a fyzickým osobám k zabezpečení obrany státu. Dále také uvádí postihy za nedodržování těchto povinností. (Česko, 1999)

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů – zákon ze dne 28. června 2000 definuje integrovaný záchranný systém, základní a ostatní složky a jejich působnost. Určuje kompetence a státních orgánů a orgánů samosprávných celků. Dále stanovuje práva a povinnosti fyzických i právnických osob při přípravě na mimořádné události, při ochraně obyvatelstva před a po vyhlášení některého z krizových stavů a provádění záchranných a likvidačních prací. (Česko, 2000a)

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon) – zákon ze 28. června 2000 pojednává o stavu nebezpečí, určuje orgány krizového řízení, jejich působnost a pravomoci, práva a povinnosti fyzických a právnických osob při přípravě na krizové situace nesouvisející se zajišťováním obrany, při jejich řešení a ochraně kritické infrastruktury. (Česko, 2000b)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) – zákon byl přijatý 24. září 2004 pro úpravu předškolního, základního, středního, vyššího odborného a jiného vzdělávání ve školách a školských

zařízení a vymezení podmínek pro vzdělávání a výchovu, práv povinností fyzických právnických a fyzických osob při vzdělávání. (Česko, 2004)

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2025 s výhledem do roku 2030 – strategický dokument, kterým se určuje jakým směrem se budou rozvíjet opatření ochrana obyvatelstva. Je zde uveden současný stav ochrany obyvatelstva, strategické cíle pro její rozvoj a trendy ve vývoji v této oblasti. Jedním z cílů je zlepšení ve vzdělávání dětí a mládeže, stejně jako informovanosti a připravenosti občanů na mimořádné události. (HZS ČR, 2020)

Koncepce vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení – dokument, který se zabývá vzděláváním, občanů, v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení, mezi které se řadí i budoucí pedagogové mateřských, základních, středních, vyšších odborných škol, kteří budou vyučovat bezpečnostní témata. (MV-GŘ HZS ČR, 2017)

2 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI OCHRANY OBYVATELSTVA

Historii vzdělávání ochrany obyvatelstva v České republice lze rozdělit do několika časových období. Od vzniku samostatné Československé republiky, kdy byly podniknuty první kroky k zavedení výuky branné výchovy na školách, do vzniku protektorátu Čechy a Morava, kdy došlo k zastavení vyučování branné výchovy na školách. Po ukončení druhé světové války byla výuka branné výchovy obnovena a její vyučování pokračovalo až do roku 1991. Po roce 1991 byla branná výchova jako vyučující předmět zrušena a částečně včleněna do ostatních vyučovacích předmětů. (Šimek a Halířová, 2021)

2.1 Meziválečné období 1918–1938

V roce 1922 byla zavedena výuka občanské nauky a výchovy zákonem ze dne 13. července č. 226/1922 Sb. z. a n., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských. Cílem tohoto předmětu bylo seznámit žáky s fungováním státu a byly jim vyloženy zásady republikánského státního zřízení. Občanská nauka se v dalších letech stala podkladem mravní a výchovné složky branné výchovy (dále jen BV), kterou se však až do poloviny 30. let nepodařilo zákonně ukotvit a výcvik BV zůstal na dobrovolných organizacích. Na ohrožení státu, ze strany nacistického Německa, reagovalo ministerstvo školství a národní osvěty vydáním výnosu o zavedení BV na středních školách a učitelských ústavech, na který navazoval výnos o výchově žactva národních škol k brannosti. Branná výchova měla vycvičit žáky k plnění občanských povinností, mezi něž se řadila i obrana státu. (Šimek a Halířová, 2021, s. 24-26)

V roce 1935 byl přijat zákon ze dne 11. dubna č. 82/1935 Sb. z. a n., o ochraně a obraně proti leteckým útokům a vládní nařízení č. 199/1935 Sb. z. a n., jímž se vydávají některé předpisy o pořizování plynových masek a o některých povinnostech obcí podle zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům. Ústředním řízením bylo pověřeno ministerstvo vnitra. Tyto právní předpisy se staly základem pro vznik civilní protiletecké ochrany (dále jen CPO). Hlavním cílem bylo připravit a ochránit obyvatelstvo proti leteckým útokům a bojovým chemickým látkám. K zákonnému ukotvení BV došlo v roce 1937 přijetím zákona ze dne 1. července č. 184/1937 Sb., o branné výchově. (Polnar et al., 2021)

Složkami BV byly:

- *branná průprava mravní, nauková a tělesná,*
- *výcvik v pomocných a ochranných službách, zejména v také výcvik v úkolech civilní, protiletectké ochrany (zkráceně „CPO“),*
- *branný výcvik.*

Branné výchově podléhali českoslovenští občané obou pohlaví ode dne povinné školní docházky do konce roku, v němž dosáhnou 30 let. V úkolech CPO se cvičili občané do 50 let. Pokud to vyžadovaly zájmy státu mohl být výcvik prodloužen do 60 let vládním nařízením. (Československo, 1937)

2.2 Období protektorátu Čechy a Morava

Po zřízení protektorátu Čechy a Morava, který byl pod německou správou byla výuka BV zrušena. V roce 1940 došlo k převzetí řízení CPO protektorátní policií a v roce 1941 byla včleněna do říšské protiletectké ochrany Luftschutz. Ta se od března 1942 dělila podle významnosti na I., II. a III. řád. (Kunc, 2007) Toto upořádání platilo až do konce války.

2.3 Období 1945–1989

Po ukončení 2. světové války bylo započato zrušení protiletectké ochrany, spočívající v odstraňování ochranných staveb, zařízení, organizační struktury a dalších opatření. Tělesná a BV byla převedena pod ministerstvo školství, které obnovilo BV na všech školách. Znovu se pořádala pochodová cvičení a žáci byli vedeni k účasti na branných soutěžích. (Reitmayer, 1972) Dekretem prezidenta republiky č. 125/1945 Sb., o zřízení Svazu brannosti zrušena účinnost vládního nařízení č. 105/1939 Sb., jímž se zbavují účinnosti zákon ze dne 1. července 1937 Sb. z. a n., o branné výchově a předpisy jej provádějící, čímž byla obnovena jejich platnost. Svaz brannosti (dále jen SB) vznikl sjednocením Svazu československého důstojnictva, Svazu československých rotmistrů, Svazu národních střeleckých gard a Svazu československých záložníků. (svaz-brannosti, 2024) SB zajišťoval veškerý branný výcvik pod dohledem ministerstva národní obrany. Tělesná branná průprava byla vedena v koordinaci s organizací tělesné výchovy, mravní a nauková branná průprava byla řízena směrnicemi ministerstva národní obrany v součinnosti s ministerstvem školství a osvěty. (Československo, 1945) Po převzetí moci komunisty byl roce 1949 SB zrušen. Mezi roky 1949-1951 nebyla BV státem prakticky řízena a její provádění zajišťovali organizace pod dohledem ústředních úřadů, v redukované míře prázdninové tábory a zotavovny

mládeže. Mezi další subjekty patřil Československý červený kříž a Svaz československého hasičstva. (Kavan, 2020, s. 65)

V roce 1951 byl, na pozadí Korejské války, přijat zákon č. 92/1951 Sb., o branné výchově, kterým se zrušil zákon č. 184/1937 Sb., o branné výchově. Úkolem BV bylo „*zajištění řádné přípravy nejširších vrstev pracujícího lidu k plnění úkolů obrany vlasti.*“

Branná výchova se prováděla:

- *ve školách,*
- *ve střediscích pracujícího dorostu a jiných zařízeních plnící obdobné úkoly,*
- *dobrovolných organizacích.* (Československo, 1951)

Z důvodu povinného provádění BV ve školách a ve střediscích vznikl k její řízení a kontrole v dobrovolných organizacích Svaz pro spolupráci s armádou (dále jen Svazarm). (Československo, 1951) Přijetím vládního usnesení o civilní obraně ze dne 13. července 1951 vznikla civilní obrana (dále jen CO), která spadala pod ministerstvo vnitra. Organizačně byla CO složena z vojenské a nevojenské části. Vojenskou část zahrnovaly územní štáby CO, vojenské útvary CO a zařízení CO. Nevojenská část se skládala ze služeb CO a jednotky CO ve výrobně hospodářské sféře. (Kratochvílová et al., 2013) Branná výchova byla formována na základě socialistické ideologie. Pro potřebu provádění BV byla tělesná výchova rozšířena o jednu hodinu týdně a zahrnovala střeleckou a bojovou přípravu a přípravu pro zdravotnickou službu. Fyzická příprava se prováděla v terénu a byla orientována na předvojenskou přípravu. (Pechánek, 1982) Dle Reitmayera měla předvojenská příprava řadu vad, zejména prosazování prvků, charakteristických pro základní vojenskou službu a nedostatečně připravení pedagogové. To vedlo k nezájmu o tuto činnost. (Reitmayer, 1981, s. 43) Z tohoto důvodu bylo v roce 1957 provedeno omezení učiva ministerstvem školství, které vymezilo nutné minimum učiva.

V roce 1961 byl přijat zákon č. 40/1961 Sb., o obraně Československé socialistické republiky, podle kterého „*Civilní obrana jako součást obrany republiky zahrnuje opatření k zabezpečení ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelských vzdušných útoků, k vytvoření podmínek pro plynulý chod hospodářského života při nepřátelských vzdušných útocích a k odstraňování následků těchto útoků.*“ (Československo, 1961). Přípravu na provádění civilní obrany měly provádět nejen školy, ale zejména dobrovolnické organizace jako je Svazarm, Československý červený kříž, Československý svaz tělesné

výchovy a Československý svaz požární ochrany. Tímto zákonem se také zrušil zákon č. 92/1951 Sb., o branné výchově. (Československo, 1961)

Obrázek 1 Branné cvičení v roce 1952 (Šimek a Halířová, 2021)

Na XIII. sjezdu Komunistické strany Československa v roce 1966 byla úroveň BV vyhodnocena jako nedostatečná a bylo rozhodnuto o vybudování jednotného systému BV obyvatelstva. Po tomto sjezdu se začal vypracovávat dokument k tomuto novému pojetí. Zároveň došlo k dílčím změnám. Civilní obrana byla nahrazena brannou přípravou, která byla nejprve prvkem tělesné výchovy, později byla na středních a některých základních školách jako samostatný vyučovací předmět. Ve školním roce 68/69 bylo zahájeno zkušební kvalifikační studium BV na fakultě tělesné výchovy a sportu na Univerzitě Karlovy. V roce 1971 na XIV. Sjezdu KSČ bylo přijato usnesení o realizaci jednotného systému branné výchovy obyvatelstva, kterým se vymezil cíl, koncepce, která měla ideovou a obsahovou část, a její organizace. V roce 1973 byl podle výše zmíněného usnesení přijat zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově., podle kterého byla BV povinná na všech stupních škol,

tedy i mateřských. (Reitmayer 1981, s 45-46) Za provádění BV na školách bylo zodpovědné ministerstvo školství a v součinnosti s ministerstvem národní obrany a ministerstvem vnitra stanovovalo obsah, zásady a hlavní úkoly BV. (Československo, 1973) V roce 1977 byl v Ženevě přijat Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, ve kterém je civilní obrana definována jako plnění úkolů k ochraně civilního obyvatelstva před nepřátelskými akcemi nebo katastrofami, odstraňování jejich následků a zajištění přežití obyvatelstva. (ICDO, © 2024)

2.3.1 Branná výchova v mateřských školách

V mateřských školách byla tzv. branná průprava, při které se malé děti připravovali na opatření při mimořádných situacích. Branná průprava byla s nejmenšími dětmi prováděna formou hry jako karneval a slůňata. Karneval byl příprava na nasazení ochranných masek a slůňata na chození s nasazenou ochrannou maskou s hadicí od filtru. Byly pořádány branné vycházky, při kterých si měli děti zvykat na přemístění na danou vzdálenost a branné hry, které byly námětové a didaktické nebo konstrukční a pohybové. (Šimek a Halířová, 2021, s. 57-58)

2.3.2 Branná výchova na základních školách

Na základních školách byla BV chápána jako první článek přípravy, která měla za úkol dosáhnout politicky uvědomělé a odborné účasti obyvatelstva na obraně hodnot společnosti. Edukace byla pro chlapce i dívky stejná, mimo požadavků na tělesnou zdatnost a měla za cíl naučit vědomosti a schopnosti nutné k plnění úkolů při ohrožení. Branná výchova se neprováděla jako samostatný vyučovací předmět, ale přesahovala do všech ostatních předmětů. (Kavan, 2020, s. 91-92)

Žáci prvního stupně základních škol se měli být schopni ochránit před účinky zbraní hromadného ničení díky znalostem o škodlivých látkách, chování při ukrytí, použití prostředků individuální protichemické ochrany, evakuaci, obsahu evakuačního zavazadla, o vzniku a šíření požáru, protipožárních opatřeních a základními schopnostmi hašení jednoduchými prostředky a první pomoci. Na druhém stupni byl kladen důraz na rozvíjení morálních a ideologických vlastností žáků. Branně vzdělávací úkoly se měly zaměřovat na vytvoření vztahu k obraně vlasti, odolnosti na fyzickou a psychickou zátěž, disciplinovanosti, zvýšení zájmu o vojenskou a brannou oblast a předat nezbytné vědomosti, dovednosti a návyky. (Matička, 1979)

Významná byla také branná cvičení, při jejichž provádění probíhala přímá příprava žáků i pedagogů. Hlavním cílem cvičení bylo zdokonalení a ověření školy jako celku pro mimořádné události (dále jen MU). Probíhalo během běžných vyučovacích dnů dvakrát ročně, v zimě a v létě a bylo povinné pro všechny žáky. Cvičení bylo zaměřeno na sebeochranu a pomoc jiným osobám, tělesná cvičení, hry, soutěže a činnosti vycházející z opatření školy pro CO. Od roku 1985 byly zavedeny na druhém stupni základních škol také branné kurzy, které se konaly v každém ročníku po třídách. Ty předcházely branným cvičením a zajišťovaly znalosti a dovednosti potřebné pro schopnost se bránit před účinky zbraní hromadného ničení a poskytnout pomoc svým spolužákům a jiným lidem. (Chlíbková a Mazal, 2008)

Obrázek 2 Branná výchova na základní škole v roce 1987 (Galgonek, 1975)

2.3.3 Střední školy

Na středních školách probíhala výuka BV samostatným vyučovacím předmětem, ale také brigády a soutěže. stejně jako na základních školách přesahovala do ostatních předmětů. Dále se nabízeli nepovinné předměty s branným zaměřením jako sportovní hry nebo dopravní výchova. Žáci si upevňovali a rozšiřovali znalosti získané na základní škole. (Čapák a Pechánek, 1986) Školy měly také pořádat branné kurzy a motivovat žáky k účasti

na soutěžích branné všestrannosti. Velký důraz byl kladen na ochranu před následky použití chemických, jaderných a biologických zbraní a také, zejména u dívek, na základní zdravotní výchovu. Cílem branných kurzů a cvičení, které zahrnovaly výuku orientace v terénu, střelbu ze vzduchovky a malorážky a také hod s gumovou náhražkou granátu, bylo posílit dovednosti k obraně a ochraně zdraví a formovat disciplínu. (Tomek, 2017, s. 211)

2.3.4 Vysoké školy

Vysokoškolská BV byla povinná pro všechny studenty. Jejím cílem bylo rozvíjet a zdokonalovat dovednosti, získané na střední škole, s větším zaměřením na politické a ideologické složky. Studenti, kteří byli odvedeni vykonávali úkoly BV v tzv. vojenské přípravě, která byla řízena zvláštními předpisy. (Šimek a Halířová, 2021, s. 84)

2.4 Zájmová branná činnost

Zájmová branná činnost, která probíhala ve škole i mimo ni, byla velmi důležitou součástí BV. Při provádění těchto aktivit byly využívány zásady zájmu a dobrovolnosti, což poskytovalo obyvatelstvu možnost podílet se na obraně vlasti pomocí svých osobních dovedností a zájmů. Tímto způsobem se rozvíjely morální vlastnosti, branně technické znalosti a schopnosti, zlepšovala se tělesná zdatnost a psychická odolnost. (Kavan, 2020, s. 107)

Školy organizovaly školní výlety, výcvikové kurzy, brigády a soutěže. Branná činnost probíhala i ve společenských organizacích jako Pionýrská organizace, Český červený kříž, Domy mládeže a pionýrů, ale i v ozbrojených složkách jako pohraniční stráž, Veřejná bezpečnost nebo Sbor národní bezpečnosti. (Černocho, 1980)

2.5 Po roce 1989

Do roku 1991 probíhala výuka BV podle zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově, který byl zrušen zákonem č. 217/1991Sb., o zrušení zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově, ve znění zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 17/1976 Sb. Ve školním roce 1991/92 byla výuka BV zrušena. (Kyselák a Rožňák, 2022) Některá látka ze zrušené BV byla včleněna do jiných vyučovacích předmětů, zejména požární ochrana a poskytování první pomoci. Tento stav však byl nedostatečný. Proto byly usnesením vlády ze dne 17. března 1993 č. 126 vymezeny nové úkoly Civilní ochrany. V návaznosti na to Ministerstvo obrany požádalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen

MŠMT) o součinnost při řešení této oblasti. Po souhlasu Hlavní úřad civilní ochrany vedl jednání s dalšími subjekty zejména s Ministerstvem hospodářství, Ministerstvem zdravotnictví, Institutem výchovy a vzdělání Ministerstva zemědělství, Výzkumným institutem pedagogickým a Výzkumným ústavem odborného školství. Cílem bylo připravit zařazení témat Ochrana člověka v mimořádných situacích (dále jen OČMU) do ostatních vyučovacích předmětů na základních a středních školách. Po dokončení v součinnosti s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze byl pokus 9. června 1995 schválen MŠMT. Cílem bylo prozkoumat možnost výuky témat jako jsou havárie s únikem nebezpečných látek a přírodní katastrofy bez nutnosti vytvořit nový předmět, použití didaktických pomůcek a obsah navržených praktických cvičení. (Padrnos, 2013)

Experiment probíhal v letech 1995-1997, rozdělen do tří částí. V první přípravné části se odborně připravovali pedagogové, kteří se podíleli na experimentu a vytvořily se didaktické pomůcky. Ve druhé části, která probíhala ve školním roce 1996/1997 se uskutečňovala pokusná výuka OČMU. Ve třetí etapě se analyzovaly výsledky. Na jejich podkladu vydalo MŠMT pokyn k zařazení OČMU do vzdělávacích programů od školního roku 1999/2000. V roce 1999 byl převeden výkon státní správy v oblasti civilní ochrany z Ministerstva obrany na Ministerstvo vnitra usnesením vlády č. 53 ze dne 20. ledna 1999. (Horák et al., 2015)

3 SOUČASNOST

Teroristické útoky v USA v roce 2001 a rozsáhlé povodně v ČR v roce 2002 zdůraznily důležitost informovanosti a připravenosti obyvatelstva na MU. Proto bylo přijato usnesení vlády č.11 ze dne 8. ledna 2003 k přehledu vybraných problémů k prioritnímu řešení, které byly stanoveny v návaznosti na řešení povodní v roce 2002, a v koordinaci s Ministerstvem vnitra došlo k novelizaci Pokynu MŠMT k začlenění tematiky OČMU do vzdělávacích programů a byl vydán Dodatek k učebním dokumentům pro speciální, základní, střední a vyšší odborné školy. Tím došlo k vymezení rozsahu a obsahu výuky OČMU na základních školách. (Štěříková, 2016) Plincnerová uvádí jako klíčový cíl ve vzdělávání umět používat linky tísňového volání a identifikovat varovný signál „Všeobecná výstraha“, vědět jak na něj reagovat, připravit evakuační zavazadlo, znát zásady evakuace, poskytnout první pomoc a být obeznámen s činnostmi složek integrovaného záchranného systému (dále jen IZS). K úspěšnému splnění cíle vydalo Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen MV-GŘ HZS ČR) několik příruček. (Plincnerová, 2012) Příručka pro učitele základních a středních škol uvádí jako doporučenou didaktickou pomůcku pro žáky základních škol video Ochrana obyvatelstva za mimořádných událostí, který již reflektuje zavedení jednotného výstražného signálu „Všeobecná výstraha“. Součástí videa jsou i otázky pro ověření získaných znalostí. (MV-GŘ HZS ČR, 2003)

Česká školní inspekce provedla v roce 2004 inspekční činnost na 37 základních a 22 středních školách zacílenou na výuku a její výsledky v OČMU. Inspekce prokázala příznivý posun v teoretických znalostech ale také setrvalé nedostatky. Dále inspekce odhalila, že učitelé, kteří dříve vyučovali BV jsou významným benefitem k přípravě a usměrňování výuky. Důležité byly i poznámky, návrhy a náměty od učitelů. (Kirsch a Padrnos, 2013)

3.1 Rámcový vzdělávací program

Přijetím zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se zavedly rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Téma OČMU stalo součástí RVP pro základní školy, gymnázia a střední školy, na jejichž základě je škola povinna vytvořit školní vzdělávací program. Školský zákon také zrušil platnost výše uvedeného pokynu MŠMT.(Blažková et al., 2015,s.141). Rámcové vzdělávací programy pro základní školy byly upraveny a rozšířeny o dopravní výchovu

a ochranu člověka za běžných rizik a mimořádných událostí (dále jen OČBRMU) v roce 2013 opatřením ministra školství, mládeže a tělovýchovy. (HZS ČR, ©2024)

3.1.1 Zařazení bezpečnostních témat do rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

V současných RVP pro základní vzdělávání je OČBRMU začleněna do vzdělávacích oblastí:

- Člověk a jeho svět – živelní pohromy a ekologické katastrofy
- Člověk a jeho zdraví – značení nebezpečných látek, čísla na tísňové linky, varovný signál, zkouška sirén, evakuace, příčiny požárů a jejich prevence, integrovaný záchranný systém
- Fyzika – chování při možném ohrožení a ohrožení života, zdraví, majetku a životního prostředí, ochrana před radioaktivním zářením
- Chemie – H-věty, P-věty, piktogramy, třídy nebezpečnosti hořlavín
- Přírodopis – závažné a život ohrožující stavy, naturogenní mimořádné události (příčiny), nejčastěji se vyskytující v ČR a ochrana před nimi
- Zeměpis – ochrana života a zdraví při živelních pohromách, chování při modelových situacích a opatření proti nim
- Člověk a jeho zdraví – základní úkoly Ochrany obyvatelstva, evakuace, rozdělení mimořádných událostí, způsoby varování, ochrana zdraví, pomoc v rizikových situacích, činnost při dopravní nehodě (MŠMT, 2021)

Mezi cíle vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva na základních školách patří, aby žák:

- uměl vysvětlit pojem mimořádná událost
- rozpoznal signály, které mohou vydávat sirény a značky k označování látek a směsí
- znal zásady chování před, při a po mimořádných událostech a uměl správně na ně reagovat
- dokázal poskytnout první pomoc sobě i ostatním
- znal svá práva a povinnosti při mimořádných událostech (Mertová a Slaná Reissmannová, 2021)

3.1.2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) si na základě RVP vytváří každá škola samostatně a musí s ním být v souladu. Vydáván je ředitelem školy, který ŠVP také zveřejní na přístupném místě. Do ŠVP může kdokoli nahlížet nebo si z něj opatřit opis nebo výpis. (Edu, ©2022)

3.2 Subjekty a programy preventivně výchovné činnosti

Preventivně výchovná činnost (dále jen PVČ) slouží k výchově obyvatelstva, především však dětí, jejímž úkolem je přecházet MU a připravit je správně reagovat v případě jejich vzniku. K tomuto účelu slouží množství programů, na kterých se podílí příslušníci Hasičského záchranného sboru ČR (dále jen HZS ČR), Policie ČR (dále jen PČR), členové jednotek sboru dobrovolných hasičů (dále jen SDH), zaměstnanců městské policie (dále jen MP) a členové občanských sdružení (Kavan, 2020, s. 132)

3.2.1 Hasičský záchranný sbor České republiky

HZS kraje dle § 26 zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně „zabezpečuje preventivně výchovnou činnost, propagační a ediční činnost na úseku požární ochrany“ (Československo, 1985) a dle § 10 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému „organizuje instruktáže a školení v oblasti ochrany obyvatelstva“. (Česko, 2000)

Pro ucelené provádění PVČ u HZS ČR byl vydán Pokyn generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky ze dne č. února 2015 k realizaci preventivně výchovné činnosti u hasičského záchranného sboru České republiky. Podle tohoto pokynu se zřizuje pracovní skupina PVČ generálního ředitelství, pracovní skupina PVČ HZS kraje, celostátní koordinátor PVČ a koordinátor PVČ HZS kraje. (Pokyn GR HZS ČR č.6, 2015)

HZS ČR pořádá exkurze škol na stanicích HZS ČR, soutěže a v součinnosti se základními složkami IZS ukázky činností, spolupracuje na vzdělávání pedagogů, vzniku učebnic a výukových materiálů, mezi které patří publikace *Výchova dětí v oblasti požární ochrany* a *Výchova a prevence v oblasti požární ochrany*, DVD kolekce *Štěstí přeje* připraveným a *Ochrana člověka za MU*. (Blažková et al., 2015, s. 141-142)

Pro pedagogy mateřských, základních a středních škol vyučující bezpečnostní témata byl v roce 2019 vydán vzdělávací modul *J-ochrana obyvatelstva a krizové řízení*, kde se seznámí s teoretickou oblastí OČMU. Určen je i pro ostatní pedagogické pracovníky, kteří se podílí na zvládnání mimořádných situací nebo krizových situací. (HZS ČR, ©2024)

3.2.2 Policie ČR

PČR provádí preventivní činnost, především formou programů zaměřených na prevenci sociálních patologických jevů mládeže, které jsou realizovány na všech školách. Na prvním stupni základních škol jde především o besedy s příslušníkem PČR zaměřené na bezpečné chování, šikanu, kriminalitu dětí, návykové látky, kriminalitu páchanou na dětech a ukázky policejních činností. Pro žáky druhého stupně základních škol jsou vedeny přednášky příslušníkem PČR – preventistou často ve spolupráci s odborníkem v oblasti šikany, kriminality mládeže a drog, spojenou s následnou diskusí na dané téma. (Firstová, 2014)

3.2.3 Hasík

Preventivně výchovný program vznikl v roce 1996 za podpory České asociace hasičských důstojníků. Byl inspirován výukovým programem pro děti a mládež v Kanadě a preventivním programem v Anglii. Do roku 1998 probíhal zkušební provoz na vybraných základních školách a vytvářela se metodika pro práci s dětmi. Po roce 1998 se postupně rozšiřoval do celé republiky a vznikali další metodické materiály. Od roku 2000 je realizátorem Citadela Bruntál z. s.. Do roku 2001 byly vydány celkem tři publikace, které završily program “Výchova dětí v oblasti požární ochrany“, který se dále rozvíjel. V koncepcích PVČ HZS krajů je zapracován pod názvem “Výchova dětí v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva“, který je zaměřen na základní školy. Preventivní program probíhá formou besedy mezi vyškolenými instruktory a dětmi na školách za použití názorných pomůcek a preventivně výchovných materiálů, jako odměny pro žáky. Ty slouží k zapojení rodičů do PVČ. Mezi další formy výuky patří návštěvy na stanicích jednotek požární ochrany, kde probíhá prohlídka a ukázka hasičské techniky, návštěva na operačním a informačním středisku a vydávání a distribuování metodických a propagačních materiálů. Cílovou skupinou jsou žáci základních škol. (Hasík, ©2019)

Obrázek 3 Maskot programu Hasík (Hasík, ©2019)

3.2.3.1 Hasiči pro školy

Hasiči pro školy je projekt HZS Ústeckého kraje a HZS Zlínského kraje. Je zaměřen na vytváření výukového materiálu v digitální podobě, které jsou školám k dispozici zdarma. Hlavním impulzem pro tvorbu tohoto programu byl nedostatek komplexních výukových materiálů v dostatečné kvalitě při výuce témat OČMU. Vzdělávací program je zaměřen na tvorbu materiálů pro žáky 2. stupňů základních škol a jejich učitele, které lze stáhnout po přihlášení na webové stránce. Učivo je rozděleno podle ročníků, tak aby odpovídalo mezipředmětovým vazbám. Pro příklad je uvedena výuka o požárech v 8. ročníku, protože žáci prošli vzděláním ve fyzice a chemii a jsou tedy schopni pochopit fyzikálně-chemický princip hoření. (Hasiči pro školy, 2018)

3.2.4 Asociace záchranný kruh

Záchranný kruh je nezisková organizace sdružující záchranářské vzdělávací a další subjekty a instituce, kteří se podílejí na vývoji systému pro informování, vzdělávání a prevenci v oblasti běžných rizik a MU. Provozuje vzdělávací areál Svět záchranářů, který slouží k simulaci MU, vytváří vzdělávací materiály pro žáky, učitele a záchranáře při provádění PVČ a videa Ty to zvládneš. Vytvořili a spravují bezpečnostní informační systém pro města a obce ČR.

Stojí také za řadou projektů mezi ně patří:

- vzdělávací aplikace
- Den záchranářů
- konference Zdraví a bezpečí
- interaktivní multimediální učebnice
- multifunkční záchranářské centrum Medard (Záchranný kruh, 2019)

3.2.5 Centrum pro bezpečný stát

Centrum pro bezpečný stát z.s. je nestátní nezisková organizace provádějící činnosti zejména ve výzkumu, vývoji a vzdělávání. Vývoj je zaměřen na vzdělávací a simulační technologie. Vzdělávání je prováděno vzdělávacími akcemi a osvětovými kampaněmi. Jedním z projektů je portál ochrana obyvatel, kde se nacházejí zásady pro správné chování při MU. Součástí je i TV OČMU na platformě YouTube.com s krátkými videi s názvem Co dělat v krizových situacích. (CPBS, ©2024)

V součinnosti s HZS ČR provozuje portál Ochrana člověka za mimořádných událostí, na kterém jsou dostupné všechny materiály a pomůcky pro pedagogy v mateřských, základních a středních školách a k začlenění této problematiky do výuky. (OČMU, ©2024)

3.2.6 Vaše cesty k bezpečí

Vaše cesty k bezpečí aneb chytré blondýnky radí je program HZS, Krajského ředitelství Policie ČR a Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje. Chytré blondýnky dávají rady jak se chovat při vzniku MU. Jeho cílem je informovat občany o správném postupu při běžných druzích ohrožení. Dostupné materiály lze také využít při vzdělávání dětí a mládeže. (Krizport, ©2023)

DÍLČÍ ZÁVĚR

V Teoretické části bakalářské práci je popsána historie vzdělávání ochrany obyvatelstva a branné výchovy, která je však velmi rozsáhlá a není možné ji popsat podrobněji. Proto jsou uvedeny události, které měly na vzdělávání největší dopad. Součástí je i literární rešerše na toto téma a základní právní normy.

V další části je pojednáno o současném vzdělávání v oblasti Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí. Uvedeny jsou i subjekty a programy, které se podílejí na vzdělávání v této oblasti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Na základních školách se provádí základní vzdělávání, které Deklarace základních lidských práv uznává jako základní lidské právo. (UNESCO, 2023) Povinné je pro všechny děti, které dosáhnou 6 let před začátkem daného školního roku a trvá 9 let. Základní školy jsou rozděleny na první a druhý stupeň. (Eurydice, 2024)

4.1 Základní školy v Chomutově

Město Chomutov je zřizovatelem 9 základních škol a jedné základní školy speciální. (Chomutov, ©2020) Základní škola a Mateřská škola 17. listopadu je škola pro děti s mentálním postižením. (ZŠ a MŠ, 17. listopadu, Chomutov, ©2024) Osloveny byly všechny školy zřízené městem, mimo Základní školy speciální a Mateřské školy, z nichž 4 souhlasily s účastí v dotazníkovém šetření. Jmenovitě to jsou Základní škola Zahradní 5265, Základní škola Hornická 4387, Základní škola Na Příkopech 895 a Základní škola Akademička Heyrovského 4539.

4.1.1 Základní škola Akademička Heyrovského 4539

Tato škola nabízí umožňuje vzdělávání od 1. do 9. třídy. Celkem má 19 tříd. Na prvním stupni 10 tříd a na druhém stupni 9 tříd. Školní vzdělávací program byl schválen ředitelem školy v roce 2023 a nese název Škola – strom života, který je dostupný na internetových stránkách školy. (ZŠ Akademička Heyrovského 4539, ©2024)

Výuka OČMU probíhá v předmětech:

1. ročník

- Prvouka: bezpečná cesta do školy, přechod, semafor, osobní hygiena, nemoci, úrazy

2. ročník

- Prvouka: tísňové linky (telefonní čísla a způsob komunikace), správné reakce na pokyny dospělých při MU, základní pravidla silničního provozu, bezpečnost, péče o zdraví

3. ročník

- Prvouka: situace hromadného ohrožení (základní pravidla chování), dopravní značky, určení světové strany, návykové látky

4.ročník

- Přírodověda: živelní pohromy, ekologické katastrofy
- Informatika: heslo a jeho ochrana,

- Vlastivěda: státní symboly, orientace v přírodě
- Tvořivost: bezpečnost práce, poskytnutí první pomoci

5. ročník

- Přírodověda: nemoci a úrazy (prevence), první pomoc při poranění, rizikové prostředí a silniční provoz (osobní bezpečí), MU rizika a postup při ohrožení (varovný signál, evakuace, zkouška sirén), požáry (příčiny, prevence, ochrana a evakuace), IZS, naturogenní MU
- Vlastivěda: státní zřízení, státní správa a samospráva

6. ročník

- Výchova k občanství: mezilidské vztahy (xenofobní, rasistické, extrémistické projevy), šikana, kyberšikana, diskriminace, základní lidská práva a dětská práva, MU (rozdělení a prevence), ochrana státu, varování obyvatelstva, evakuace, návykové látky, bezpečnost v silničním provozu, chování při nehodě
- Fyzika: první pomoc při úrazu elektrickým proudem
- Zeměpis: práce s mapou (určení zeměpisné polohy), chování při zemětřesení, výbuchu sopky, tsunami
- Pracovní činnosti: poskytnutí první pomoci při úrazu
- Informatika: bezpečnostní rizika

7. ročník

- Výchova k občanství: internet (bezpečnost komunikace), rizikové situace a ohrožení (sebeochrana), orgány a instituce státní správy a samosprávy, lidská práva (dokumenty)
- Pracovní činnosti: první pomoc při úrazu způsobeného zvířetem
- Informatika: zabezpečení dat

8. ročník

- Výchova k občanství: obrana státu. Listina základních práv a svobod, násilí, gambling
- Chemie: nebezpečné látky
- Biologie: epidemie, předlékařská první pomoc

9. ročník

- Výchova k občanství: extremismus, terorismus, sekty
- Fyzika: radioaktivita (ochrana před zářením)

- Zeměpis: přírodní katastrofy (požáry, sucho, povodně, zemětřesení , vulkanismus, cyklóny)
- Chemie: hoření, hořlavost látek, hašení (principy)
- Biologie: MU způsobené přírodními vlivy (příčiny, světové, nejčastější v ČR, ochrana)
- Informatika: antivir, firewall, aktualizace (ŠVP Škola – strom života, 2023)

V tomto ŠVP chybí havárie s únikem nebezpečné látky a individuální ochrana. Nedostatečně rozepsány oblasti IZS a nebezpečné látky, kde chybí jakékoli podrobnosti a není tak jasné co vše je vyučováno.

4.1.2 Základní škola Hornická 4387

Základní škola má celkem 24 tříd, z toho 11 tříd prvního stupně a 13 tříd druhého stupně. Celkový počet žáků je 556 žáků. Do 9. ročníku dochází 69 žáků. Školní vzdělávací program má název Škola pro budoucnost a je platný od roku 2023. Dostupný je na internetových stránkách školy. (ZŠ Hornická 4387, ©2024)

Témata OČMU jsou včleněna dle ročníku do těchto předmětů:

1. ročník

- Prvouka: první pomoc při poraněních, dopravní značky, osobní bezpečí, bezpečné chování v rizikovém prostředí a v silničním provozu, tísňové linky (telefonní čísla a způsob volání), postup při ohrožení MU (varovný signál, evakuace, zkouška sirén, reakce na pokyny dospělých), požár (příčiny, prevence, ochrana a evakuace), IZS

2. ročník

- Prvouka: značení nebezpečných látek, předcházení rizikovým situacím v dopravě a dopravních prostředcích, uposlechnutí pokynů při MU, první pomoc při poranění, přivolání pomoci, šikana, týrání, návykové látky

3. ročník

- Prvouka: riziková místa, bezpečná cesta do školy

4. ročník

- Přírodověda: MU a jejich rizika (postup při ohrožení živelní pohromy, ekologické katastrofy)
- Vlastivěda: orientace v krajině, světové strany
- Informatika: heslo a jeho ochrana

5. ročník

- Přírodověda: MU, postup při ohrožení, varovný signál, evakuace (správné chování v modelových situacích)

6. ročník

- Zeměpis: živelní pohromy (opatření a chování)
- Fyzika: První pomoc (úraz elektrickým proudem)
- Výchova ke zdraví: dopravní nehody (postup), MU (klasifikace, způsoby varování, základní úkoly ochrany obyvatelstva)

7. ročník

- Výchova k občanství: lidská práva (jejich ochrana a základní dokumenty), šikana, diskriminace
- Výchova ke zdraví: první pomoc
- Informatika: bezpečnost (zabezpečení přístupu k datům)

8. ročník

- Přírodopis: život ohrožující stavy, epidemie
- Chemie: nebezpečné látky (značení, H-věty, P-věty)

9. ročník

- Výchova k občanství: Ústava ČR, obrana státu
- Fyzika: ochrana před radioaktivním zářením
- Chemie: hořlaviny (třídy nebezpečnosti), metody hašení
- Přírodopis: naturogenní MU (příčiny, nejčastější v ČR, světové katastrofy)
- Zeměpis: živelní pohromy (chování v modelových situacích)
- Informatika: útoky (cíle a metody), aktualizace, antivir, firewall (ŠVP Škola pro budoucnost, 2023)

Také v tomto ŠVP nejsou zmíněny havárie s únikem nebezpečné látky ani individuální ochrana. Některé oblasti nejsou dostatečně rozepsány a není tak jasné jaké informace jsou žákům předávány. Stejně jako v předešlém ŠVP se jedná o oblast IZS a nebezpečných látek.

4.1.3 Základní škola Na Příkopech 895

Je úplně organizovaná škola založená roku 1894, s kapacitou 650 žáků. Na celkem má 25 tříd, z nichž je 12 tříd na 1. stupni a 13 tříd na 2. stupni. Školu navštěvují hlavně žáci ze spádové oblasti. Do 9. ročníku v současnosti dochází 82 žáků. (ZŠ Na Příkopech, ©2016–2024)

Školní vzdělávací program s názvem Klíč k životu je platný od 1. 9. 2020. Problematika OČMU je začleněna v předmětech:

1. ročník

- Prvouka: bezpeční cesta do školy, komunikace s operátory tísňových linek, situace hromadného ohrožení (reakce na pokyny dospělé osoby při MU), zdraví, nemoc

2. ročník

- Prvouka: rizika v přírodě, bezpečnost v silničním provozu, naturogenní MU a ochrana před nimi

3. ročník

- Prvouka: základní lidská a dětská práva, světové strany a orientační body, živelní pohromy a ekologické katastrofy, sebeochrana v modelových situacích, první pomoc při poranění, návykové látky, šikana, násilí

4. ročník

- Vlastivěda: bezpečnost v silničním provozu (chodec, cyklista), postup při MU (varovný signál, evakuace, zkouška sirén), požáry (prevence, příčiny, ochrana, evakuace), IZS, světové strany (práce s kompasem, buzolou), státní správa a samospráva, státní symboly, armáda ČR

5. ročník

- Přírodověda: živelní pohromy a ekologické katastrofy, hromadné ohrožení (chování v modelových situacích)

6. ročník

- Přírodopis: naturogenní MU (příčiny, světové, nejčastější v ČR a ochrana před nimi)
- Zeměpis: topografie, MU (chování v modelových situacích)
- Výchova ke zdraví: první pomoc, dopravní nehoda (tísňové volání, bezpečnost), OČMU (MU – klasifikace, prevence, činnost po MU), úkoly ochrany obyvatelstva, varovný signál a ostatní způsoby varování, evakuace,

7. ročník

- Výchova k občanství: pomoc při ohrožení a obraně státu, lidská práva a jejich úprava (dokumenty), diskriminace, rasismus, xenofobie, extrémismus
- Člověk a svět práce: první pomoc (úraz elektrickým proudem)

8. ročník

- Informatika: internet (bezpečnost, kriminalita), antiviry
- Fyzika: radioaktivita (ochrana před zářením)

- Přírodopis: život ohrožující stavy a úrazy, epidemie
- Výchova k občanství: Ústava ČR, složky státní moci, státní správa a samospráva, obrana státu
- Chemie: vybrané hasební prostředky (použití)

9. ročník

- Chemie: drogy, omamné látky
- Výchova k občanství: OSN, NATO, EU, Rada Evropy, terorismus (ozbrojené síly při zajišťování obrany ČR a jejich využití při krizových situacích nevojenského charakteru)
- Dějepis: terorismus (ŠVP Klíč k životu, 2020)

ŠVP základní školy Na Příkopech je kvalitně zpracován, chybí však také havárie s únikem nebezpečných látek a individuální ochrana. Je zapotřebí doplnit některé pojmy jako kyberšikana a nebezpečné látky. Jako jediný však obsahuje využití ozbrojených sil při krizových situacích nevojenského charakteru.

4.1.4 Základní škola Chomutov Zahradní 5265

Je úplnou školou se zaměřením na výuku cizího jazyka. Na 1. stupni má 15 tříd a 2 přípravné třídy, na 2. stupni je také 15 tříd. Má celkem 648 žáků z toho 69 žáků 9. ročníku. Školu navštěvují hlavně žáci z bezprostředního okolí, ale také z dalších částí města a okolních obcí. Školní vzdělávací program, podle kterého probíhá výuka od školního roku 2022/23 se jmenuje Zahradní jazyků. (ŠVP Zahradní jazyků, 2022)

Témata OČMU se vyučují v předmětech:

1. ročník

- Prvouka: krizové situace (přivolání pomoci při ohrožení), dopravní výchova, situace hromadného ohrožení (požár, povodeň), nebezpečí (běžné chemické látky, elektrický proud, požár), tísňová linka (seznámení)

2. ročník

- Prvouka: první pomoc, osobní bezpečí (chování v různém prostředí), situace hromadného ohrožení (chování při pokynech dospělého), požáry, dopravní výchova (chodec)

3. ročník

- Prvouka: osobní bezpečí (šikana, násilí), první pomoc, cesta do školy, dopravní výchova (dopravní značky)

4. ročník

- Přírodověda: živelní pohromy, chování v nebezpečných situacích (sebeochrana, chování v modelových situacích, evakuace), poskytování první pomoci (zlomeniny, opařeniny, popáleniny, krvácení), dopravní výchova (cyklista)
- Vlastivěda: čtení z map, světové strany, státní symboly, základní lidská práva
- Informatika: bezpečnost

5. ročník

- Přírodověda: IZS (základní složky a jejich činnosti), varovný signál, dopravní výchova (křižovatky)

6. ročník

- Zeměpis: ochrana života a zdraví při ohrožení (reakce při MU)
- Rodinná výchova: MU (rozdělení, varovný signál, evakuace, povodně), poskytování první pomoci
- Informatika: bezpečnost dat

7. ročník

- Občanská výchova: dopravní značky (význam), požár (prevence, opuštění požárem ohrožených míst, hasící přístroje a jejich použití), lidská práva
- Informatika: zabezpečení přístupu k datům

8. ročník

- Chemie: nebezpečné látky (H-věty, P-věty, piktogramy, varovné značky, dělení jedovatých látek)
- Rodinná výchova: IZS, individuální ochrana, poskytování první pomoci (tonutí, úraz elektrickým proudem, zjištění funkcí při zástavě dechu a krevního oběhu, bezvědomí)
- Občanská výchova: státní správa a samospráva

9. ročník

- Chemie: varovné signály, ochrana obyvatelstva (způsoby), MU (reakce na únik nebezpečné látky), hašení požárů (řešení modelových situací)
- Informatika: Aktualizace, antivir, firewall
- Občanská výchova: rasismus, extrémismus, xenofobie
- Rodinná výchova: dopravní nehoda (nahlášení, vlastní bezpečí), Naturogenní MU (bouře, vichřice, silné mrazy), přežití v přírodě (orientace, přístřešek, pitná voda) (ŠVP Zahradka jazyků, 2022)

Tento ŠVP je nejpodrobněji zpracován. Jako v jediném ŠVP jsou uvedeny také MU s únikem nebezpečných látek, individuální ochrana a přežití v přírodě. Ve fyzice chybí ochrana proti radioaktivnímu záření. Několik nedostatků je také v informatice, ve které schází metody útočníků a kyberšikana.

Po prostudování a porovnání jednotlivých ŠVP jako nejlépe zpracovaný hodnotím ŠVP základní školy Zahradní 5265, který je i přes některé nedostatky nejpodrobněji vypracován.

5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Pro zjištění stavu informovanosti žáků základních škol v Chomutově v oblasti ochrany obyvatelstva byl zvolen kvalitativní výzkum formou dotazníkového šetření. S účastí souhlasily základní školy Hornická 4387, Na Příkopech 895, Akademika Heyrovského 4539 a Zahradní 5265.

5.1 Výzkumný vzorek

K praktické části bylo zvoleno dotazníkové šetření, které probíhalo v období od 16. února do 1. března a bylo zaměřeno na zjištění informovanosti v oblasti ochrany člověka. Zúčastnilo se celkem 227 žáků 9. ročníku z výše jmenovaných škol z celkového počtu 512 žáků 9. ročníku základních škol v Chomutově.

Dotazník autor vyhotovil v elektronické podobě a byl zaslán zúčastněným školám k vyplnění. Obsahoval 16 otázek, z toho tři otevřené. U uzavřených otázek byla vždy jen jedna správná odpověď. Na základní škole Na Příkopech se formou elektronického dotazníku zúčastnila jedna třída a zbylé 2 třídy vyplnily dotazník v papírové formě.

Dotazník v elektronické i papírové formě byl zpracován jen pro tuto práci a byl anonymní. Respondenti uvedli pouze své pohlaví. Věk zjišťován nebyl, protože byli všichni účastníci žáky 9. ročníku základních škol.

5.2 Postup zpracování dat

Dotazníky byly vyhodnoceny formou sčítání správných odpovědí u uzavřených otázek. Otevřené otázky byly vyhodnoceny jako správná a špatná odpověď, nevím nebo nezodpovězena. Jedna z otevřených otázek měla jen jednu správnou odpověď. U zbylých dvou otevřených otázek bylo nutné uvést alespoň vyžadované minimum informací pro uznání odpovědi jako správné. Po sečtení jednotlivých odpovědí se provedlo jejich zasání v procentech.

Podíl jednotlivých odpovědí na celku je u každé otázky zaznamenán v grafech. Správná odpověď je v grafech označena zelenou barvou. Dotazník je přiložen jako příloha této práce.

Otázka č. 1: Co znamená zkratka IZS?

Správná odpověď: Integrovaný záchranný systém

Cílem otázky bylo zjistit, jestli žáci ví co je znamená zkratka IZS neboli integrovaného záchranného systému. Jen polovina odpovědí byla správná. Téměř 30 % žáků nechalo otázku bez odpovědi nebo napsali nevím. Mezi nejčastější špatné odpovědi patřily integrované záchranné služby nebo integrované záchranné složky. Jelikož je IZS probírán už na prvním stupni základních škol je pouze 50 % odpovědí správně.

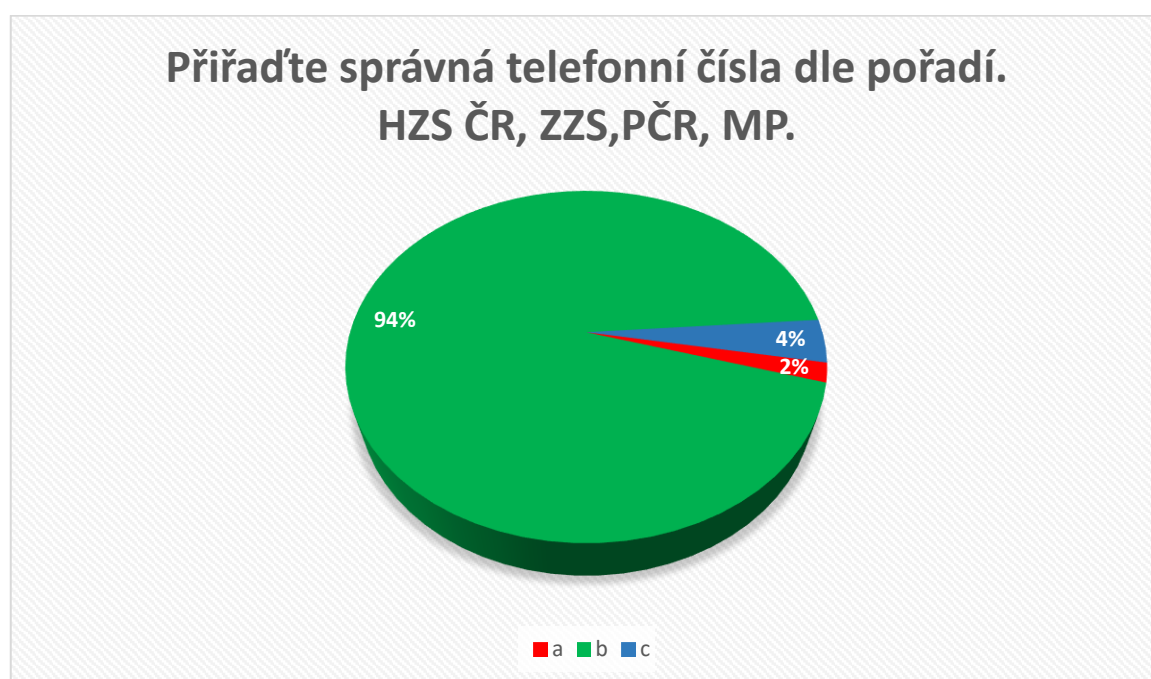

Graf 1: Zkratka IZS (vlastní)

Otázka č. 2: Přiřaďte správná telefonní čísla dle pořadí: Hasičský záchranný sbor ČR, Zdravotnická záchranná služba, Policie ČR, Městská policie.

- a) 155, 150, 156, 158
- b) 150, 155, 158, 156
- c) 155, 150, 158, 156

Na tuto otázku správně odpovědělo 94 % žáků a prokázali tak dostatečné znalosti čísel na tísňové linky.

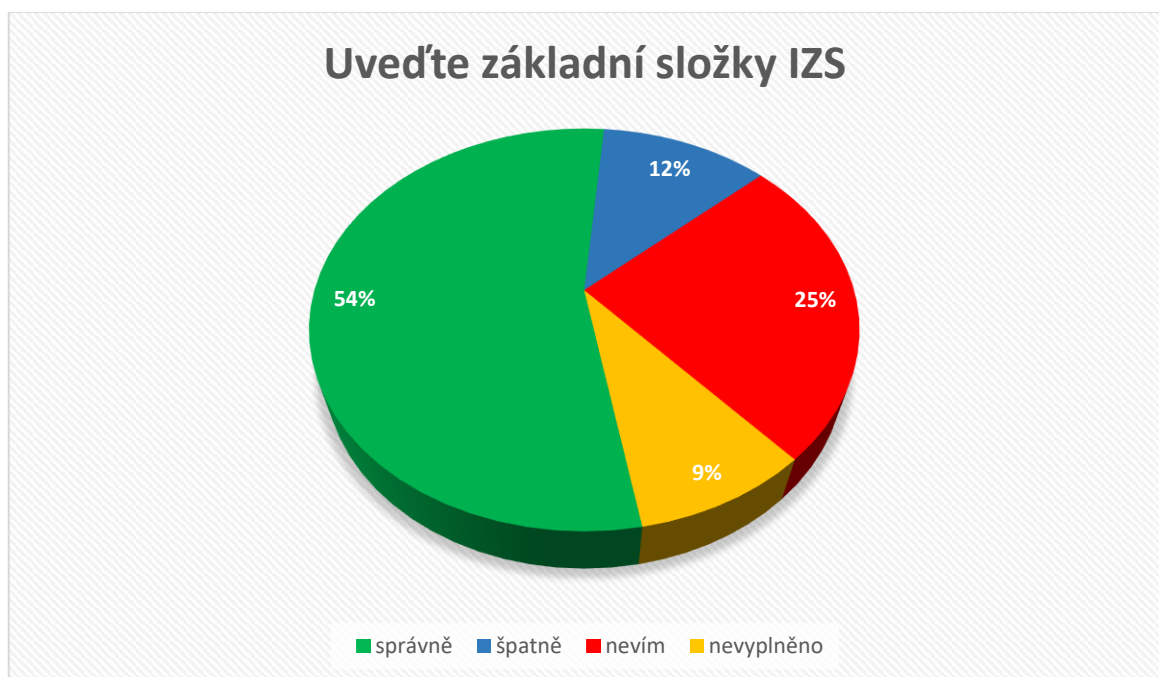

Graf 2: Telefonní číslo na HZS ČR, ZZS, PČR a MP (vlastní)

Otázka č. 3: Uveďte základní složky IZS.

Správná odpověď: Hasičský záchranný sbor České republiky, Policie České republiky, Zdravotnická záchranná služba

Správně odpovědělo jen 123 dotazovaných. Základní složky IZS jsou Hasičský záchranný sbor České republiky, Policie České republiky, poskytovatelé Zdravotnické záchranné služby a jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje. Při vzdělávání na základních školách se však uvádějí jen složky, výše uvedené, jako správná odpověď. Ve třech případech však byly uvedeny i jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje.

Graf 3: Základní složky IZS (vlastní)

Otázka č. 4: Mimořádné události dělíme na:

- a) Živelní pohromy, havárie a ostatní mimořádné události
- b) přírodní a technologické
- c) přírodní a náhodné

Tato otázka byla zaměřena na znalosti jaké druhy mimořádných událostí mohou nastat. Správných odpovědí bylo 70 % což ukazuje na uspokojivou znalost rozdělení mimořádných událostí.

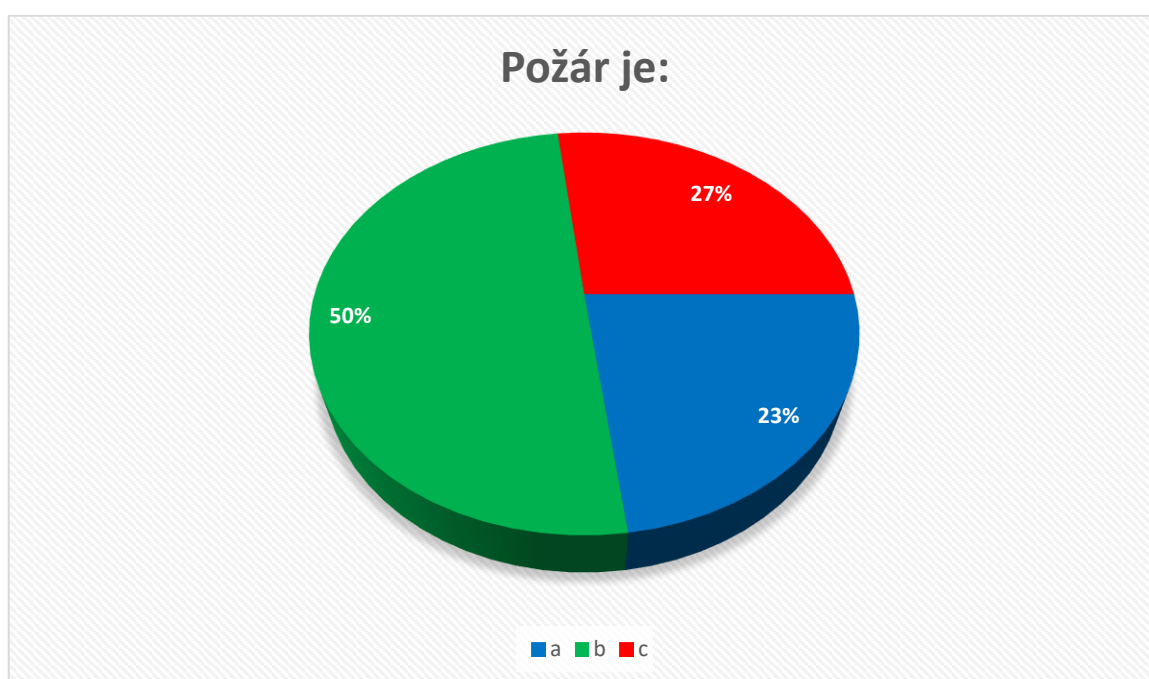

Graf 4: Rozdělení mimořádných událostí (vlastní)

Otázka č. 5: Požár je:

- a) otevřený oheň
- b) nechtěné a nekontrolovatelné hoření
- c) jakékoli hoření

Cílem této otázky bylo zjistit, jestli žáci rozumí pojmu požár. Správnou odpověď uvedlo jen 50 % žáků, což svědčí o malém zájmu při vzdělávání v dané oblasti.

Graf 5: Definice požáru (vlastní)

Otázka č. 6: Jakým hasicím přístrojem se smí hasit elektrické zařízení pod napětím?

- a) vodním a pěnovým
- b) pěnovým a práškovým
- c) práškovým a sněhovým

Správných odpovědí na tuto otázku bylo jen 64 což představuje 28 %. Celých 64 % žáků si myslí, že lze použít pěnový hasicí přístroj na hašení elektrického zařízení pod napětím. To je zážející, protože může dojít k úrazu elektrickým proudem, případně smrti. Odpovědi na tuto otázku jen potvrzují, že se dané oblasti nevěnuje dostatečná pozornost.

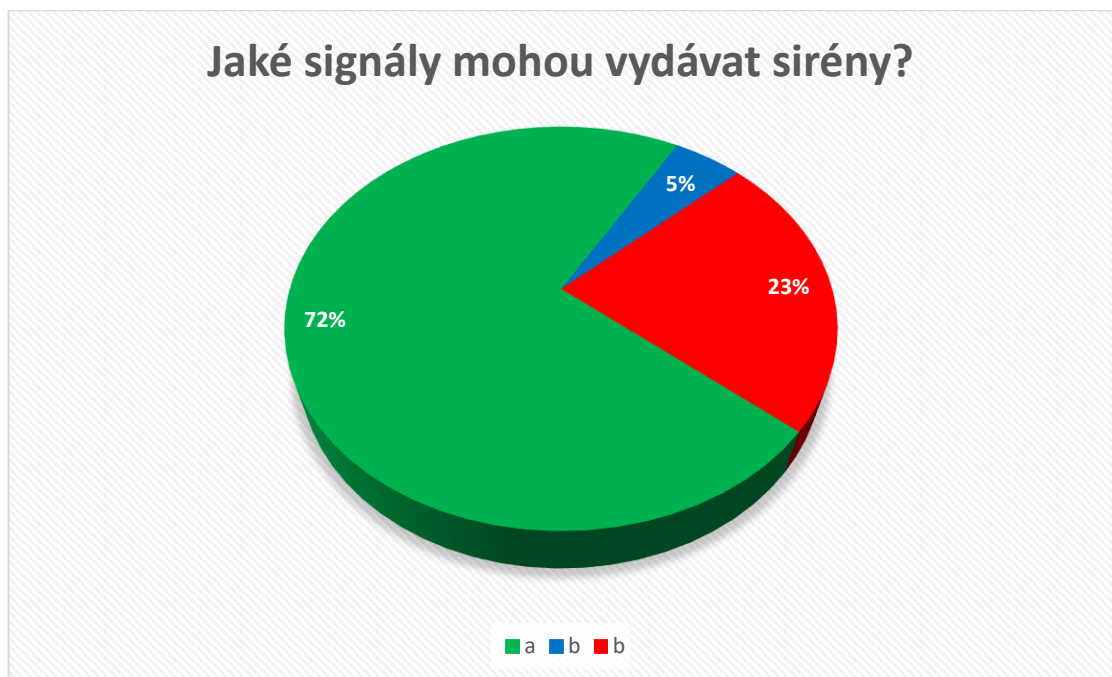

Graf 6: Hasicí přístroje (vlastní)

Otázka č. 7: Jaké signály mohou vydávat sirény?

- a) Všeobecná výstraha, Zkouška sirén, Požární poplach
- b) Všeobecná výstraha
- c) Všeobecná výstraha, Zkouška sirén

Otázka k prověření znalostí o signálech, které mohou vydávat sirény v ČR. Správných odpovědí bylo 72 % a žáci prokázali, že vědí jaké signály je možné zaslechnout. Druhá nejčastější odpověď byla Všeobecná výstraha a Zkouška sirén. To může být způsobeno tím, že signál Požární poplach není tak často využíván.

Graf 7: Signály sirén (vlastní)

Otázka č. 8: Varovný signál Všeobecná výstraha je vyhlášen:

- a) kolísavým tónem dlouhým 60 vteřin
- b) nepřerušovaným tónem dlouhým 140 vteřin
- c) kolísavým tónem dlouhým 140 vteřin

Na tuto otázku správně odpovědělo překvapivě jen 85 žáků. Přestože mají znalosti jaké signály mohou vydávat sirény, způsob jakým je vydávána Všeobecná výstraha zná o poznání méně žáků.

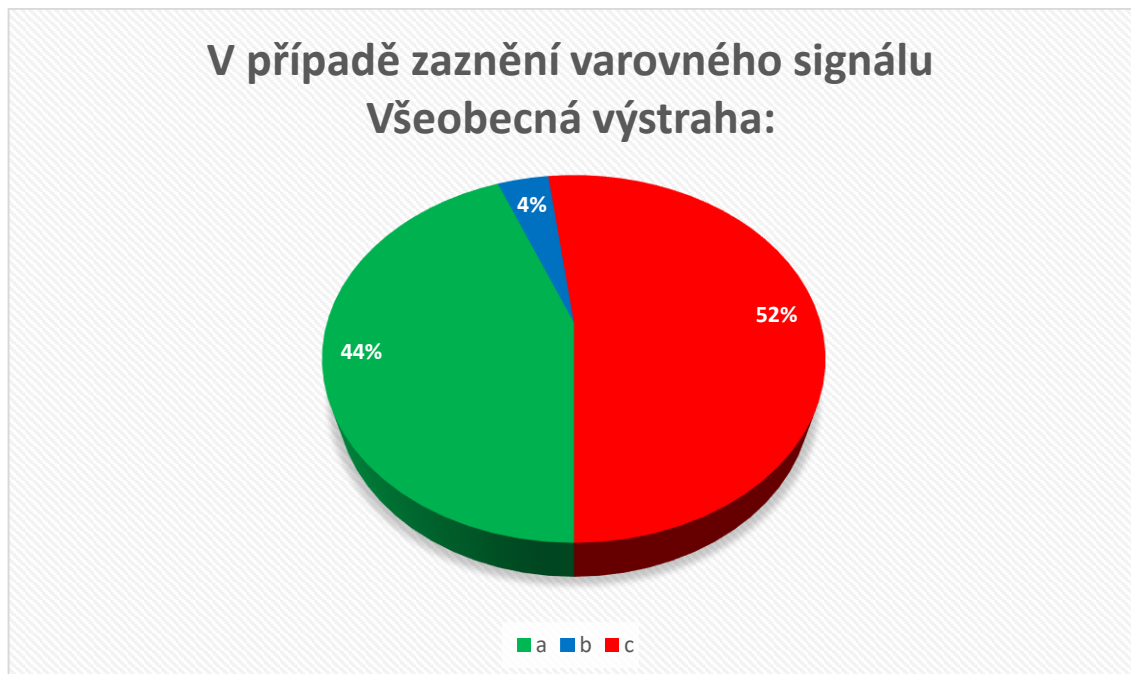

Graf 8: Signál Všeobecná výstraha (vlastní)

Otázka č. 9: V případě zaznění varovného signálu Všeobecná výstraha:

- a) se schovám do nejbližší budovy
- b) neudělám nic, výstraha není určena pro mě
- c) zůstanu na místě a počkám na další informace

Otázku zaměřenou na činnost po zaznění varovného signálu správně zodpovědělo jen 100 žáků, což činí 44 %. Z odpovědí vyplývá, že žáci neví jak se zachovat po zaznění Všeobecné výstrahy.

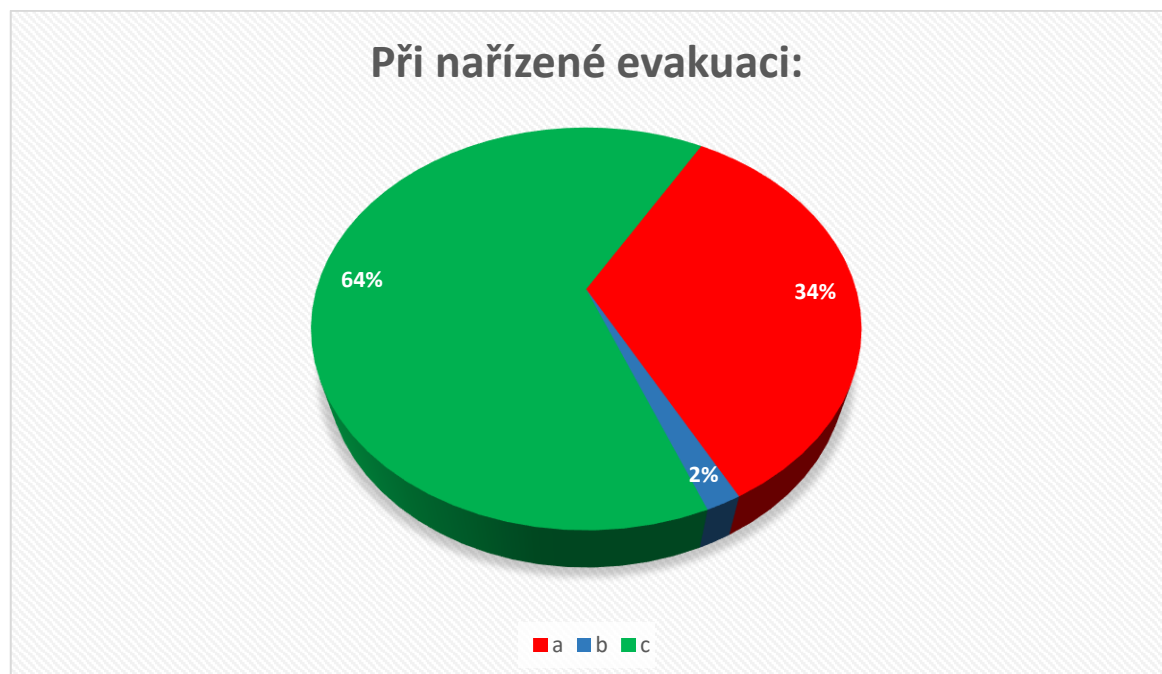

Graf 9: Po zaznění Všeobecné výstrahy (vlastní)

Otázka č. 10: Při nařízené evakuaci:

- a) musí uposlechnout všichni
- b) nemusí uposlechnout všichni, jen to jen doporučení
- c) musí uposlechnout všichni mimo osob, které se podílí na záchranných pracích, řízení evakuace nebo provádí jinou neodkladnou činnost

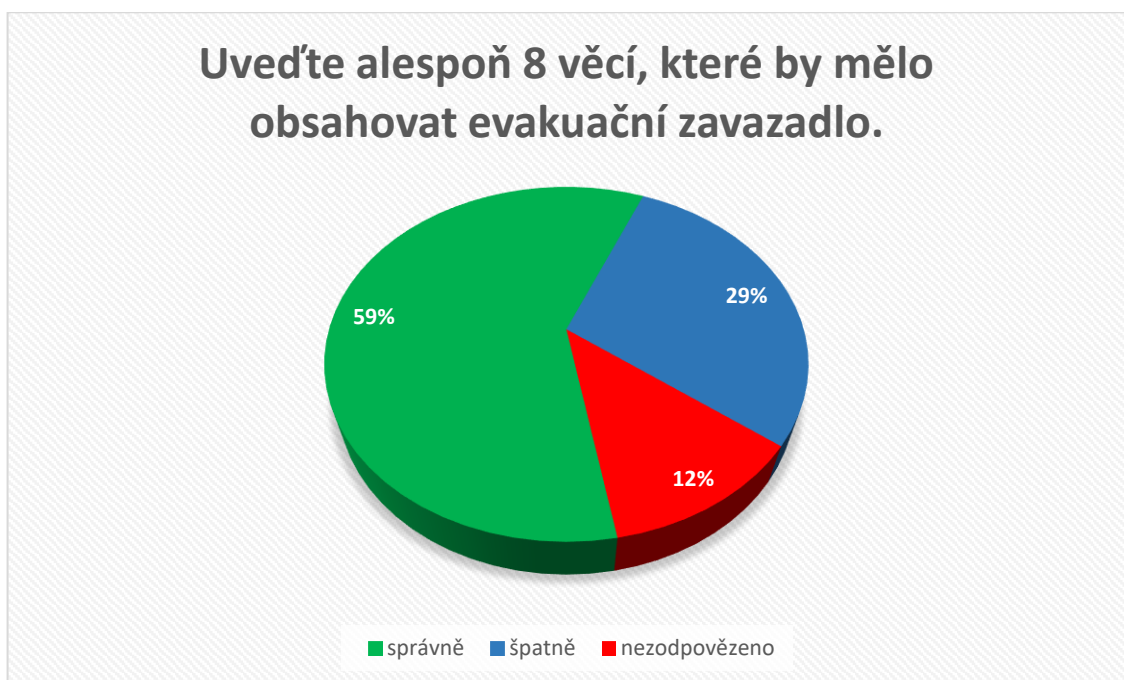
Žáci na tuto otázku správně odpověděli v 64 %. Počet správných odpovědí ukazuje na nedostatky při vzdělávání žáků.

Graf 10: Nařízená evakuace (vlastní)

Otázka č.11: Uveďte alespoň 8 věcí, které by mělo obsahovat evakuační zavazadlo.

Doporučený obsah evakuačního zavazadla jsou osobní doklady jako občanský průkaz, cestovní pas, rodný list, průkaz pojištěnce, peníze a platební karty, pojišťovací smlouvy, balená pitná voda, trvanlivé potraviny, nezbytné léky a zdravotní pomůcky, toaletní potřeby, oděvní doplňky, jídelní nádobí, předměty pro vyplnění volného času, dopisní papír a psací potřeby, spací pytel či přikrývka, kapesní svítilna a náhradní baterie, mobilní telefon a nabíječka. (Mertová a Slaná Reissmannová, 2021) Jako správných bylo vyhodnoceno 59 % odpovědí. Žáci mají nedostatky i v této oblasti. Nejvíce opomíjené byly trvanlivé potraviny, léky pitná voda.

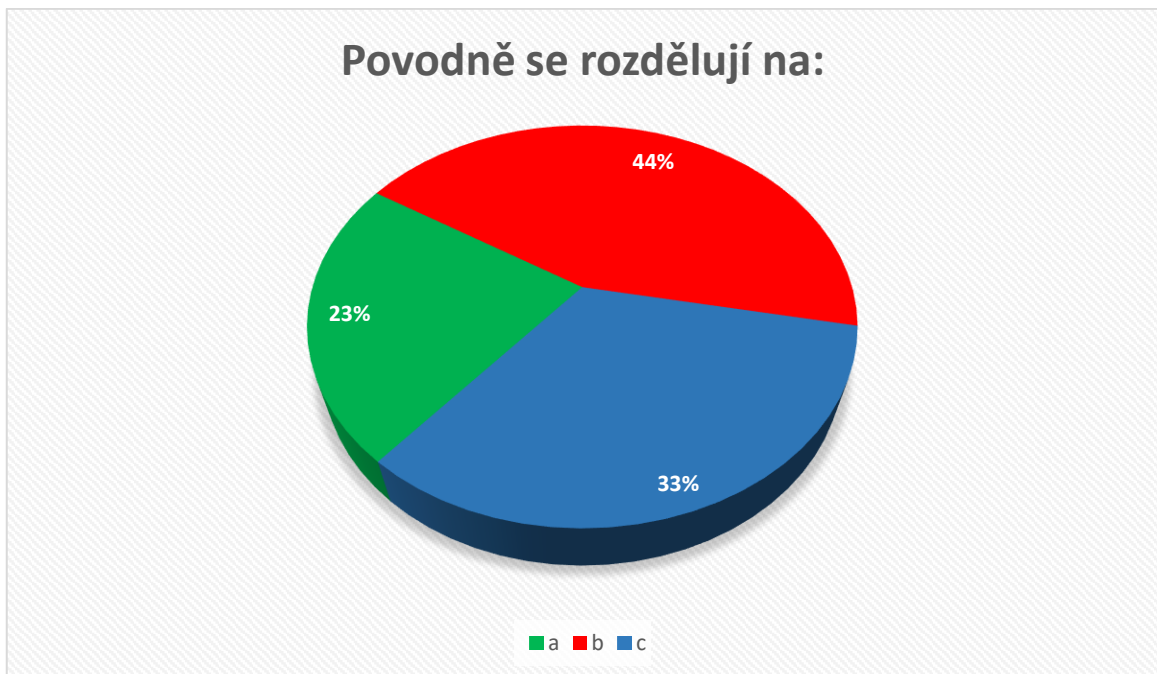

Graf 11: Obsah evakuačního zavazadla (vlastní)

Otázka č. 12: Povodně se rozdělují na:

- a) přirozené a zvláštní
- b) přírodní a umělé
- c) nerozdělují se

Odpovědí na rozdělení povodní bylo správně jen 23 %. U této otázky se prokázaly velké nedostatky a jen malý počet žáků ví jaké povodně mohou nastat. Ani tomuto tématu není věnována dostatečná pozornost.

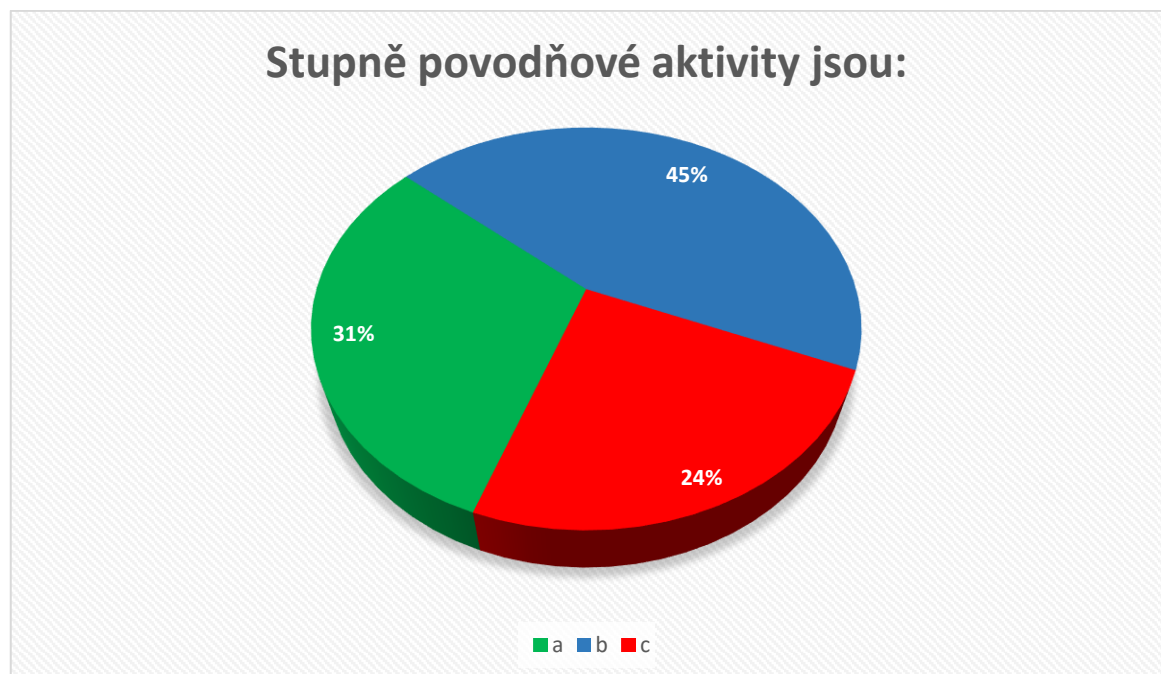

Graf 12: Rozdělení povodní (vlastní)

Otázka č. 13: Stupně povodňové aktivity jsou:

- a) stav bdělosti, stav pohotovosti, stav ohrožení
- b) stav pohotovosti, stav nebezpečí, stav ohrožení
- c) stav bdělosti, stav pohotovosti, stav nebezpečí

Ani v tomto případě neprokázali žáci dostatečné vědomosti a správnou odpověď uvedlo jen 31 % z dotazovaných. Je možné, že si někteří z žáků spletli krizový stav se stupněm povodňové aktivity.

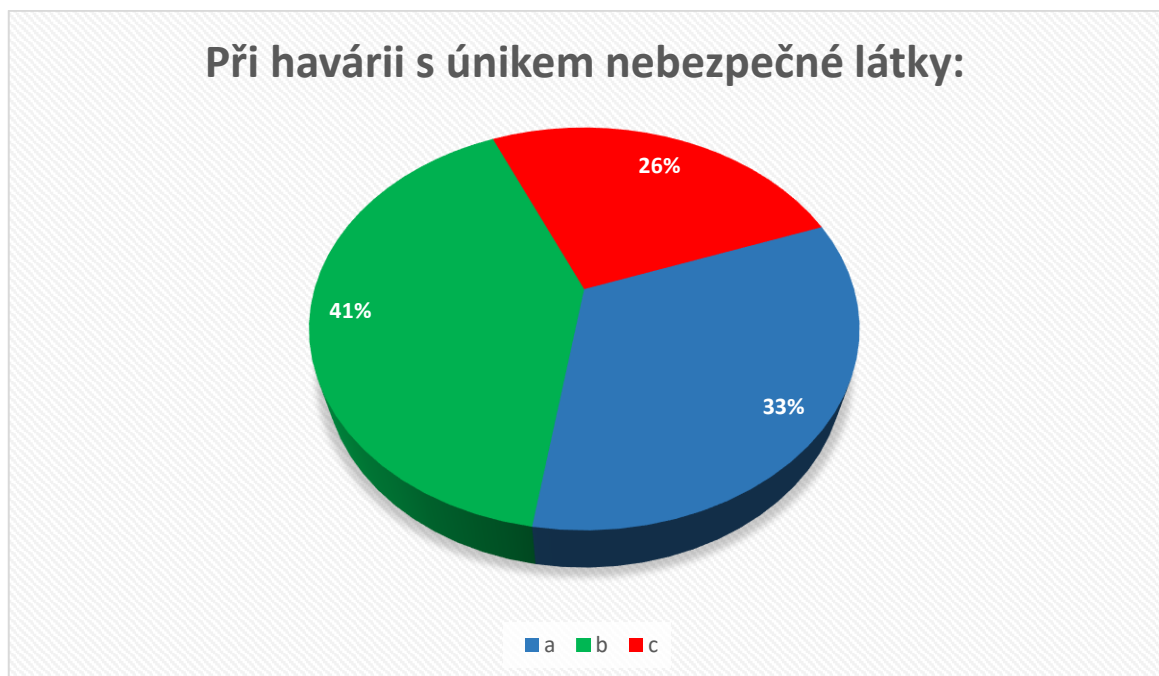

Graf 13: Stupně povodňové aktivity (vlastní)

Otázka č. 14: Při havárii s únikem nebezpečné látky:

- a) uteču co nejdál od havárie
- b) schovám se v budově v nejvyšším patře na odvrácené straně od havárie a utěsním okna a dveře
- c) schovám se v budově v nejnižším patře, nejlépe ve sklepě a utěsním okna a dveře

Po vyhodnocení otázky je zřejmé, že ani v případě havárie s únikem nebezpečné látky většina žáků neví, kde je nejbezpečnější úkryt.

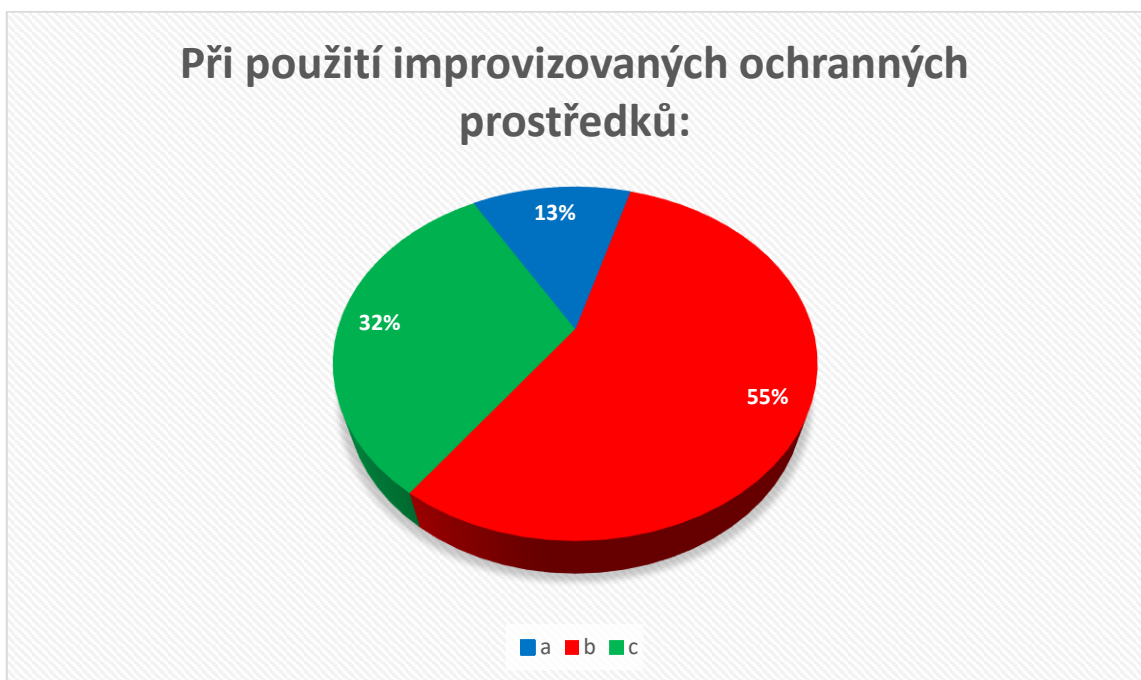

Graf 14: Únik nebezpečné látky (vlastní)

Otázka č. 15: Při použití improvizovaných ochranných prostředků:

- a) si musím chránit dýchací cesty
- b) si musím chránit dýchací cesty a oči
- c) si musím chránit dýchací cesty, oči a celý povrch těla

Po vyhodnocení otázky je zřejmé, že žáci mají poměrně velké nedostatky i při použití improvizovaných ochranných prostředků a neví, jak se účinně chránit.

Graf 15: Improvizované ochranné prostředky (vlastní)

Otázka č: 16: Při tornádu je nejvhodnější úkryt:

- a) automobil nebo robustní konstrukce
- b) les
- c) sklep nebo přízemní podlaží

Tato otázka zaznamenala nejvíce správných odpovědí. Téměř všechny odpovědi byly správné a žáci prokázali dostatečnou znalost ukrytí při tornádu. Je překvapivé, že žáci vědí kde se mají ukryt při tornádu, které se v ČR téměř nevyskytuje.

Graf 16: Ukrytí při tornádu (vlastní)

5.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Žákům 9. ročníku základních škol v Chomutově byl předložen dotazník, který obsahoval 13 uzavřených a 3 otevřené otázky. Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že žáci mají poměrně velké nedostatky v celé řadě témat OČBRMU. Žáci velmi dobře znají pouze čísla na tísňové linky a vědí kde se ukrýt při ohrožení tornádem. Poměrně uspokojivé znalosti mají o rozdělení MU a o signálech, které mohou vydávat sirény. U všech ostatních otázek byli vědomosti nedostatečné. Kdo je povinen uposlechnout nařízenou evakuaci vědělo 64 % a obsah zavazadla znalo 59 % žáků. Základní složky IZS znalo 54 % žáků, co znamená zkratka IZS a co je požár odpovědělo správně 50 % dotazovaných. Správných odpovědí na otázku jak se zachovat po zaznění varovného signálu bylo 44 %. Správný postup při havárii s únikem nebezpečné látky znalo jen 41 % respondentů. Na otázku jakou podobu má varovný signál bylo 37 % správných odpovědí. Co si chránit při použití improvizovaných ochranných prostředků vědělo 31 % žáků. Jaké jsou povodně a čím hasit zařízení pod napětím správně označilo jen 28 % dotazovaných. U teoretických otázek není neznalost až tak zásadní, ale u otázek jako čím hasit zařízení pod napětím nebo co udělat při havárii s únikem nebezpečných látek jsou nedostatečné znalosti zásadním nedostatkem. Je překvapivé, že není tato problematika dostatečně opakována a žáci neví co mají dělat v případě zaznění varovného signálu nebo při úniku nebezpečné látky.

Výsledky dotazníkového šetření napovídají, že současná úroveň vzdělávání žáků na základních školách v Chomutově je nedostatečná. Pedagogové by měli soustředit pozornost na opakování probrané látky. Dále by měli využívat všechny dostupné pomůcky při vzdělávání v problematice OČMU a klást důraz na osvojení znalostí žáky, které by mohli využít při případných MU a tím ochránit svůj život nebo zdraví.

6 STRUKTUROVANÉ INTERVIEW

Strukturované interview je metoda sběru dat, při které se tazatel ptá na předem připravené otázky, které jsou pokládány ve stanoveném pořadí. Odpovědi respondenta jsou tazatelem zaznamenány. Výhodou je snazší statistické vyhodnocení. (Chráška, 2016)

Před provedením tohoto výzkumu byly s jednotlivými řediteli a ředitelkami domluvené schůzky. Jeden oslovený tuto schůzku odmítl z důvodu ukončení jeho působení na pozici ředitele. Na schůzce které byly položeny jednotlivé otázky a odpovědi byly zaznamenány. Pro zaručení anonymity budou jednotlivé odpovědi označené pouze písmeny a), b), c).

1. Je, dle vašeho názoru, výuka OČMU důležitá?

- a) Určitě ano a doufám, že bude tato oblast v novém RVP více rozebrána.
- b) V současné době ano, právě jsme absolvovali školení na aktivního střelce .
- c) Velmi důležitá, je nutné o tom neustále mluvit a opakovat.

2. Jsou pedagogové dostatečně vzděláni v této oblasti?

- a) Ne nejsou.
- b) Nejsou, ale v rámci možností předáváme zkušenosti ze školení.
- c) Myslím si, že jsou. Vystávají však nové hrozby, takže se na ně musí připravovat.

3. Vzdělávají se pedagogové v oblasti OČMU?

- a) Před 14 dny bylo školení, na které však byla možnost poslat jen 2 osoby. Co mám informace však nestálo za nic. Jinak pořádáme kurzy první pomoci.
- b) Ne školení jsou v současné době zaměřeny na vedení škol a my pak předáváme informace. Jsme vlastně takový školitelé.
- c) Máme povinné školení, které absolvují, ale vyloženě v této oblasti ne.

4. Spolupracujete při výuce s HZS ČR, PČR a MP?

- a) Nejvíce s městskou policií, pak s Policí ČR. S hasiči jen když je nějaký rodič příslušník a něco nám domluví.
- b) Ano, když máme branný den přijedou hasiči a ukazují techniku, policisté se zaměřují na druhý stupeň s preventivními programy. Městské policie se zaměřuje na první stupeň s preventivními programy jako je Bezpečně do školy, Zebra je můj kamarád a podobně.

- c) Ano chodíme se k hasičům seznámit s jejich profesí a prohlídnout si techniku. Policisté a městští policisté chodí se svými preventivními programy. Ve spolupráci se zdravotní školou pořádáme cvičení první pomoci.

5. Provádíte výuku formou praktických cvičení?

- a) Praktickou výuku vyloženě ne. Jen požární poplachy s evakuací. Nejdříve si to vysvětlí, nacvičí a pak se jede naostro.
- b) Jednou ročně probíhá evakuace objektů. Učíme tak evakuační cesty, které využívají při tomto nácviku. Jsme schopni evakuovat školu do 3 minut.
- c) Prakticky provádíme první pomoc a jednou ročně evakuaci školy. Jinak ne.

6. Jsou znalosti žáků v této oblasti dostatečné?

- a) Nejsou. Ve školách se to moc nedělá a jelikož byl klid a bezpečno bylo to odsunuto.
- b) Nejsou u žáků ani dospělých lidí. Je to od zrušení branné výchovy odstrčené.
- c) Složitá otázka. Předmět Branná výchova byl zrušen, takže jsou témata rozdělena do ostatních předmětů což ztěžuje výuku. Takže nejsou.

7. Myslíte si, že je vzdělávání v této problematice dostačující?

- a) Myslím si, že není.
- b) Do války na Ukrajině to asi stačilo, ale se zhoršující se bezpečnostní situací si myslím, že není dostatečná.
- c) Není, je co zlepšovat, ale není časová dotace.

8. Zavedl/a byste výuku OČMU jako samostatný předmět?

- a) Ano, ale není na to čas. Mohlo by se to třeba zařadit do výchovy o zdraví.
- b) Ne, není časová dotace a nejsou pedagogové pro výuku.
- c) Bylo by to dobré, ale není časová dotace a také nejsou dostatečně vzdělaní učitelé, kteří by tento předmět vyučovali.

6.1 Zhodnocení strukturovaného interview

Všichni dotazovaní měli několik podobných, ale i rozdílných odpovědí. Výuku OČMU považují za důležitou součást vzdělávání na základních školách, která však není na dostatečné úrovni a ani znalosti žáků nepovažují za dostatečné. Znalosti na potřebné úrovni mají pedagogové jen podle jednoho dotazovaného, zbylí dva nepovažují jejich vzdělání v této oblasti na potřebné úrovni. Školení, které absolvují nezvyšují jejich znalosti,

protože nejsou zaměřené na tuto oblast nebo postrádají potřebnou kvalitu. Jeden dotazovaný uvádí, že na školení jezdí vedení školy a informace se poté předávají pedagogům. Spolupráci lze označit za dostatečnou pouze u Policie ČR a u městské policie. Hasiči se na výuce prakticky nepodílejí, jen při různých příležitostech předvádí svou techniku a vybavení. Praktická výuka je využívána ve všech školách v případě evakuace a pouze jedna ji využívá také při nácviku první pomoci ve spolupráci se zdravotní školou. Se zavedením nového předmětu souhlasí dva dotazovaní a jeden nesouhlasí. Komplikací je však nedostatek časové dotace.

7 NÁVRH DOPORUČENÍ NA ZLEPŠENÍ INFORMOVANOSTI ŽÁKŮ

V současné zhoršující se bezpečnostní situaci v Evropě i ve světě je důležité, aby byli občané, včetně dětí, připraveni na možné mimořádné události. Vzdělávání dětí na základních školách představuje nezastupitelnou roli při přípravě obyvatelstva na krizové situace. Pedagogové mají k dispozici velké množství podpůrných materiálů, díky kterým je možné výuku zatraktivnit. Mohou využívat zejména pracovní listy, interaktivní tabule, ale i různé výukové programy nebo výpočetní techniku. Dalším opatřením, pro zlepšení výuky je praktický nácvik se složkami IZS ať už v rámci vyučování, při projektových dnech nebo ve spolupráci se zmiňovanou zdravotnickou školou. Praktické provádění je vhodné pro opakování znalostí a osvojení dovedností potřebných při MU, avšak ta se prakticky neprovádí.

Pravidelné a shodné nácviky pro všechny základní školy zajistí, že všichni žáci budou mít potřebné znalosti a dovednosti.

Kvůli zrušení Branné výchovy, jako studijního oboru na pedagogických fakultách, je nedostatek kvalifikovaných pedagogů. Z tohoto důvodu by se současní pedagogové měli účastnit školení prováděné odborníky z jednotlivých složek IZS. Tato školení musí být pravidelná a jednotná pro všechny pedagogy. Tím se zamezí možnosti, že by se někteří kantoři účastnili stejných školení nebo některá neabsolvovali. V rámci samostudia lze doporučit Modul – J; ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky.

Výuce také neprospívá nejednotnost a roztržitost, které je způsobeny začleněním témat do jednotlivých předmětů. Zavedení jednotného předmětu by tuto komplikaci odstranilo. Nejprve je, ale potřeba připravit odpovídající počet řádně vzdělaných pedagogů, kterých je však v současné době velký nedostatek a zajistit dostatek časové dotace pro výuku tohoto předmětu. Toto je však úkol pro MŠMT.

ZÁVĚR

Vzdělávání žáků v oblasti ochrany obyvatelstva je důležitou součástí výuky na základních školách. V současnosti, kdy se vlivem zhoršující se bezpečnostní situace ve světě a klimatických změn zvyšuje pravděpodobnost mimořádných událostí by ji měla být věnována dostatečná pozornost.

Výuka v této oblasti prošla velkým vývojem a výsledkem je současné vzdělávání žáků v oblasti Ochrana člověka za mimořádných událostí. Jejím cílem je připravit obyvatelstvo na mimořádné události vojenského i nevojenského charakteru. Tato práce představila historii vzdělávání žáků základních škol v této oblasti od první republiky do současnosti. Přiblížila nám jak bylo toto vzdělávání ovlivněno událostmi ve světě i na území České republiky. Mezi nevýznamnější lze zařadit 30. léta 20. století, kdy byla zavedena branná výchova, jako odpověď na vzestup nacismu v Německu. Vznik Protektorátu Čechy a Morava kdy bylo vzdělávání branné výchovy zrušeno a převzetí moci komunisty v roce 1949, kdy bylo její vzdělávání silně ovlivněno ideologií. Roku 1991 byla branná výchova zrušena bez náhrady až do roku 2003, kdy byla do RVP tato problematika začleněna pod názvem Ochrana člověka za mimořádných událostí.

Úkolem práce nebyla jen historie vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva, ale také zhodnotit vědomosti žáků základních škol v Chomutově v této problematice. V praktické části je úroveň vědomostí žáků zjišťována pomocí dotazníkového šetření. Autor také popsal ŠVP jednotlivých škol a provedl strukturované interview s jejich řediteli. Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že žáci mají nedostatečné vědomosti. Znají jen telefonní čísla tísňových linek a nejvhodnější úkryt před tornádem. Jako uspokojivé lze označit také znalosti o rozdělení MU a signálech, které mohou vydávat sirény. Z rozhovoru s řediteli vyplývá, že ani pedagogové nemají dostatečné vědomosti a dále se nevzdělávají. Také spolupráce s HZS ČR není dostatečná a omezuje se jen na ukázkou techniky. Jako nedostatečnou uvedli všichni oslovení současnou úroveň vzdělávání v této problematice.

Z výsledků práce vyplývá, že ke zlepšení znalostí žáků bude zapotřebí nejen zvyšování kvalifikace pedagogů, praktické nácviky ale i zapojení do výuky HZS ČR.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ASOCIACE ZÁCHRANNÝ KRUH, ©2019. *Záchranný kruh*. Online. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/>. [citováno 2024-03-10].

BLAŽKOVÁ, Kateřina; BUČEK, David; DITTRICH, Daniel; DITTRICHOVÁ, Zuzana; HRUBÁ, Alice et al., 2015. *Ochrana obyvatelstva a krizové řízení*. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN 978-80-86466-62-0.

CITADELA BRUNTÁL, 2024. *Hasík CZ: Preventivně výchovná činnost v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva*. Online. 10.1. 2024. Dostupné z: <http://www.hasik.cz/index.html>. [citováno 2024-03-10].

CPBS Institute, ©2024. *Centrum pro bezpečný stát*. Online. Dostupné z: <https://cpbs.cz/>. [citováno 2024-03-10].

ČAPÁK, Ivo a Vladimír PECHÁNEK, 1986. *Branná výchova: inovace témat Branná výchova na školách a Zájmová branná činnost pro učitelské směry studia*. 1. vydání. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.

ČERNOCH, Felix, 1980. *Branná výchova s metodikou*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

ČESKO, 1985. Zákon č. 133 ze dne 17. listopadu 1985, o požární ochraně. Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010–2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1985-133>. [citováno 2024-03-10].

ČESKO, 1998. Zákon č. 110 ze dne 22. dubna 1998, o bezpečnosti České republiky. Online. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-110?text=110%2F1998>. [citováno 2024-03-10].

ČESKO, 1999. Zákon č. 222 ze dne 14. září 1999, o zajišťování obrany České republiky. In: *Sbírka zákonů*. Částka 76, s. 3755-3774. ISSN 1211-1244. [citováno 2024-03-10].

ČESKO, 2000a. Zákon č. 239 ze dne 28. června 2000, o integrovaném záchranném systému. In: *Sbírka zákonů*. Částka 73, s. 3461-3474. ISSN 1211-1244.

ČESKO, 2000b. Zákon č. 240 ze dne 28. června 2000, o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). In: *Sbírka zákonů*. Částka 73, s. 3475-3487. ISSN 1211-1244.

ČESKO, 2004. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů*. Částka 190, s. 10262-10324. ISSN 1211-1244.

ČESKOSLOVENSKO, 1937. Zákon č. 184 ze dne 1. července 1937, o branné výchově. Online. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*. Částka 45. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/6954/1/2/ostatni-c-184-1937-sb-o-branne-vychove/ostatni-c-184-1937-sb-o-branne-vychove>. [citováno 2024-03-10].

ČESKOSLOVENSKO, 1945. Dekret prezidenta republiky ze dne 27. října 1945, o zřízení Svazu brannosti. Online. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. Částka 53. Dostupné z: <https://ftp.aspi.cz/opispdf/1945/053-1945.pdf>. [citováno 2024-03-10].

ČESKOSLOVENSKO, 1961. Zákon ze dne 18. dubna 1961, o obraně Československé socialistické republiky. Online. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Částka 18. Dostupné z: <https://ftp.aspi.cz/opispdf/1961/018-1961.pdf>. [citováno 2024-03-10].

ČESKOSLOVENSKO, 1973. Zákon č. 73 ze dne 27. června 1973, o branné výchově. Online. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1973-73>. [citováno 2024-03-10].

EUROPEAN UNION, [2024]. *National Education Systems*. Online. Aktualizováno 1.3. 2024. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/czechia/overview>. [citováno 2024-03-10].

FIRSTOVÁ, Jana, 2014. *Prevence jakožto významná činnost Policie České republiky*. Online. Bezpečnostní sbory. Roč. 2014, č. 4. Dostupné z: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2014/prevence_jakozto_vyznamna_cinnost_policie_ceske_republiky.pdf. [citováno 2024-03-10].

GALGONEK, Vladislav, 1975. *Branná výchova*. Černobílá fotografie. In: Profimedia.cz. Dostupné z: https://www.profmidia.cz/editorial?blob=sp.brann%C3%A1%20v%C3%Bdchova&mp_sed=0821778554 [citováno 2024-03-10].

HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČESKÉ REPUBLIKY, ©2024. *Podklady a učebnice*. Online. Dostupné z:

<https://www.hzscr.cz/hasicien/docDetail.aspx?docid=21838481&docType=ART&chnum=5>. [citováno 2024-03-10].

HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČESKÉ REPUBLIKY, ©2024. *Podpora výuky ze strany Hasičského záchranného sboru ČR*. Online. Dostupné z:

<https://www.hzscr.cz/clanek/podpora-vyuky-ze-strany-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>. [citováno 2024-03-10].

HZS ZLÍNSKÉHO A ÚSTECKÉHO KRAJE, [2018]. *Vzdělávací projekt*. Online. Hasiči pro školy: Komplexní podpora HZS ČR pro výuku Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí na 2. stupni základních škol. Dostupné z: <https://www.hasiciproskoly.cz/o-projektu>. [cit. 2024-03-10]

SVAZ BRANNOSTI, ©2024. *Historie*. Online. Svaz brannosti. Dostupné z: <https://www.svaz-brannosti.cz/historie/>. [citováno 2024-03-10].

HORÁK, Rudolf; DANIELOVÁ, Lenka; JUŘÍČEK, Ludvík a ŠIMÁK, Ladislav, 2015. *Zásady ochrany společnosti*. MONOGRAFIE. Ostrava-Přívoz: KEY Publishing. ISBN 978-80-7418-236-5.

HZS JIHOMORAVSKÉHO KRAJE, © 2023. *Chytré blondýnky radí*. Online. KRIZPORT. Dostupné z: <https://www.krizport.cz/rady/chytre-blondynky-radi>. [citováno 2024-03-10].

CHLÍBKOVÁ Daniela a MAZAL, Ferdinand, 2008. *Úvaha o vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva z pohledu nejen historického*. Online. Tělesná kultura. Olomouc: Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého, Olomouc, ČR. Roč. 31, č. 1, s. 30-47. eISSN 1803-8360. Dostupné z: <https://doi.org/10.5507/tk.2008.003>. [citováno 2024-03-10].

CHRÁSKA Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 2. akt. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-9225-0.

INTERNATIONAL CIVIL DEFENSE ORGANIZATION, ©2024. *History*. Online. Dostupné z: <https://icdo.org/about-icdo/history.html>. [cit. 2024-03-10]

KAVAN, Štěpán, 2020. *Ochrana člověka a společnosti – vývoj vzdělávání v bezpečnostních tématech*. Praha: NLN. ISBN 978-80-7422-753-0.

KIRSCH, Libor a PADRNOS, Jaroslav, 2013. Příprava školní mládeže v České republice na mimořádné události. *Vojenské rozhledy*. Roč. 22 (54), č. 2, s. 168-181. ISSN 1210-3292.

KRATOCHVÍLOVÁ, Danuše; KRATOCHVÍLOVÁ, Danuše a FOLWARCZNY, Libor, 2013. *Ochrana obyvatelstva*. 2. akt. vyd. SPBI Spektrum. Červená řada. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. ISBN 978-80-7385-134-7.

KUNC, Petr, 2007. *Protiletecká ochrana obyvatelstva protektorátu Böhmen und Mähren*. Online. Fortifikace. Aktualizováno 29. 4. 2007. Dostupné z: https://www.fortifikace.net/ii_sv_v_struktura_protilet_ochr.html [citováno 2024-03-10].

KYSELÁK Jan a ROŽŇÁK Petr, 2022. *Branná výchova jako nástroj sociální kontroly*. Online. Historická sociologie. Vol.14, no 1 (2022), s. 129-148. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23363525.2022.8>. [citováno 2024-03-10].

MATIČKA, Václav, 1979. *Branná výchova*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně.

MERTO VÁ, Markéta a SLANÁ REISSMANNOVÁ, Jitka, 2021. *Ochrana člověka za mimořádných událostí; Metodický materiál pro učitele ZŠ*. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN 978-80-7616-091-0.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Online. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/podklady-a-ucebnice.aspx>. [citováno 2024-03-10].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2022. *RVP – Rámcové vzdělávací programy*. Online. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>. [citováno 2024-03-10].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, ©2022. *Školní vzdělávací program*. Online. Dostupné z: <https://www.edu.cz/dictionary/skolni-vzdelavaci-program/>. [citováno 2024-03-10].

MINISTERSTVO VNITRA-GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČESKÉ REPUBLIKY, 2020. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2025 s výhledem do roku 2030: Připravený občan připravený systém*. Online. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelstva-v-ostatni-republice.aspx>. [citováno 2024-03-10].

MINISTERSTVO VNITRA-GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČESKÉ REPUBLIKY, 2003. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: Příručka pro učitele základních a středních škol*. Druhé, opravené a rozšířené vydání. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. ISBN 80-86640-08-6.

MINISTERSTVO VNITRA-GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. *Pokyn generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky ze dne 4. února 2015*. Online. Dostupné z: https://metodika.cahd.cz/ostatni/SIAR_15_06_PVC_u_HZSCR.pdf. [citováno 2024-03-10].

MINISTERSTVO VNITRA-GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČESKÉ REPUBLIKY, 2018. *Metodická pomůcka pro rozvoj a realizaci preventivně výchovné činnosti*. Online. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/metodicka-pomucka-pro-rozvoj-a-realizaci-preventivne-vychovne-cinnosti.aspx>. [citováno 2024-03-10].

OČMU, © 2024. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. Online. Dostupné z: <https://www.ocmu.cz/>. [citováno 2024-03-10].

PADRNOS, Jaroslav, 2013. *Institucionální příprava školní mládeže v České republice pro mimořádné události*. Online. Krizový manažment. Roč. 12, č. 1/2013, s. 43-46. ISSN 1336-0019. Dostupné z: <https://doi.org/10.26552/krm.C.2013.1.43-46>. [citováno 2024-03-10].

PECHÁNEK, Vladimír, 1982. *Vybrané kapitoly z didaktiky branné výchovy. 1.díl*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.

PLINCNEROVÁ, Karin, 2012. *Vzdělávání dětí a mládeže v oblasti přípravy obyvatelstva na mimořádné události*. Online. Ochrana & Bezpečnost. Roč. I, č. 4 (zima), s. 1-42. ISSN 1805-5656. Dostupné z: http://www.ochab.ezin.cz/O-a-B_2012_D/2013_D_01_plincnerova.pdf. [citováno 2024-03-10].

POLNAR, Stanislav; ŘEPA, Tomáš; Aleš BINAR; Zdeňka DOLEJŠOVÁ a Jaroslav DOSTÁL et al, 2021. *Ozbrojené síly a Československý stát II*. Online. Brno: Univerzita obrany. ISBN 978-80-7582-434-9. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/365824801_Ozbrojene_sily_a_ceskoslovensky_s_tat_II. [citováno 2024-03-10].

PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY, 2024. *Základní vzdělávání*. Online. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/informace/zakladni-vzdelavani-INF-94>. [citováno 2024-03-10].

REITMAYER, Ladislav, 1972. *Stručný nárys obecné teorie branné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

REITMAYER, Ladislav, 1981. *K otázce vzniku, vývoje a stavu školní branné výchovy*. Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově. Online Roč. 32, č. 1, s. 35-58. ISSN 2336-2189. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=5087>. [citováno 2024-03-10].

ŠIMEK, Jan a HALÍŘOVÁ, Martina, 2021. *Škola a válka: branná výchova v české škole*. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. ISBN 978-80-86935-56-0.

ŠTĚŘÍKOVÁ, Nela, 2016. *Vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva na základních školách: Aktuální situace a trendy*. Online. Ochrana & Bezpečnost. 2016, roč. V, č. 3 (podzim), s. 1-88. ISSN 1805-5656. Dostupné z: http://www.ochab.ezin.cz/O-a-B_2016_C/2016_OaB_C_08_sterikova.pdf. [citováno 2024-03-10].

TOMEK, Prokop, 2017. Vytváření branného národa v Československu. Jednotný systém branné výchovy obyvatelstva v letech 1971-1989. *Securitas Imperii*. Roč. 30, č. 1/2017, s. 202-223. ISSN 1804-1612.

UNESCO, 2020. *What you need to know about the right to education*. Online. 20.4.2023. Dostupné z: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-right-education>. [cit. 2024-03-10].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHOMUTOV, AKADEMIKA HEYROVSKÉHO, ©2024. *O škole*. Online. Dostupné z: <https://www.12zscv.cz/o-nas/o-skole/>. [citováno 2024-03-10].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHOMUTOV, AKADEMIKA HEYROVSKÉHO, 2023. *Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání Škola – strom života*. Online. Dostupné z: https://www.12zscv.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah12_1.pdf&original=%C5%A0VP%20Z%C5%A0%20Heyrovskeho%20%C5%A0kola%20strom%20%C5%B8ivota%20%28verze10_23%29.pdf. [citováno 2024-03-10].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHOMUTOV, HORNICKÁ 4387, ©2024. *Základní škola*. Online. Dostupné z: <https://www.7zscv.cz/zakladni-skola/>. [citováno 2024-03-10].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHOMUTOV, HORNICKÁ 4387, 2023. *Školní vzdělávací program Škola pro budoucnost*. Online. Dostupné z: https://www.7zscv.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah2_2.pdf&original=%C5%A0VP%20ZV%20%C5%A0kola%20pro%20budoucnost%2C%202.%20verze%2C%

[20s%20platnost%C3%AD%20od%201.%209.%202023%2C%20%C4%8D.j.%207ZSCV_409_2022_IDu.pdf](#). [citováno 2024-03-10].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHOMUTOV, NA PŘÍKOPECH 895, ©2016–2024, Slovo ředitele. Online. Dostupné z: <https://www.3zscv.cz/index.php?type=Post&id=421>. [citováno 2024-03-10].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHOMUTOV, NA PŘÍKOPECH 895, ©2016–2024. Školní vzdělávací program Klíč k životu. Online. Dostupné z: <https://www.3zscv.cz/upload/files/pdf/skolni-vzdelavaci-program-verze-20-21.pdf>. [citováno 2024-03-10].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHOMUTOV, ZAHRADNÍ 5265, 2022. *Školní vzdělávací program Zahrada jazyků*.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

BV	Branná výchova
CO	Civilní obrana
CPO	Civilní protiletecká ochrana
č.	číslo
ČR	Česká republika
GŘ	Generální ředitelství
HZS	Hasičský záchranný sbor
IZS	integrováný záchranný systém
MP	městská policie
MU	mimořádná situace
MV	Ministerstvo vnitra
MŠTM	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OČMU	Ochrana člověka za mimořádných událostí
OČBRMU	Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí
PČR	Policie České republiky
RVP	Rámcový vzdělávací program
s.	strana
SB	Svaz brannosti
Sb.	sbírka
Svazarm	Svaz pro spolupráci s armádou
ŠVP	Školní vzdělávací program

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Branné cvičení v roce 1952 (Šimek a Halířová, 2021)	18
Obrázek 2 Branná výchova na základní škole v roce 1987 (Galgonek, 1975).....	20
Obrázek 3 Maskot programu Hasík (Hasík, ©2019).....	26

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Zkratka IZS (vlastní)	40
Graf 2: Telefonní číslo na HZS ČR, ZZS, PČR a MP (vlastní).....	41
Graf 3: Základní složky IZS (vlastní)	42
Graf 4: Rozdělení mimořádných událostí (vlastní).....	43
Graf 5: Definice požáru (vlastní)	44
Graf 6: Hasicí přístroje (vlastní)	45
Graf 7: Signály sirén (vlastní).....	46
Graf 8: Signál Všeobecná výstraha (vlastní)	47
Graf 9: Po zaznění Všeobecné výstrahy (vlastní).....	48
Graf 10: Nařízená evakuace (vlastní)	49
Graf 11: Obsah evakuačního zavazadla (vlastní)	50
Graf 12: Rozdělení povodní (vlastní)	51
Graf 13: Stupně povodňové aktivity (vlastní).....	52
Graf 14: Únik nebezpečné látky (vlastní)	53
Graf 15: Improvizované ochranné prostředky (vlastní).....	54
Graf 16: Ukrytí při tornádu (vlastní).....	55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník pro žáky

Příloha P II: Dotazník pro ředitele

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO ŽÁKY

Dobrý den, chtěl bych Vás požádat o vyplnění dotazníku ke zpracování bakalářské práce. Dotazník je zcela anonymní a zabere jen pár minut.

1) Co znamená zkratka IZS?

.....

2) Přiřaďte správná telefonní čísla dle pořadí: Hasičský záchranný sbor ČR, Zdravotnická záchranná služba, Policie ČR, Městská policie.

- a) 155, 150, 156, 158
- b) 150, 155, 158, 156
- c) 155, 150, 158, 156

3) Uveďte základní složky IZS.

.....
.....
.....

4) Mimořádné události dělíme na:

- a) živelní pohromy, havárie, ostatní mimořádné události
- b) přírodní a technologické
- c) přírodní a náhodné

5) Požár je:

- a) otevřený oheň
- b) nechtěné a nekontrolovatelné hoření
- c) jakékoli hoření

6) Jakým hasícím přístrojem se smí hasit elektrické zařízení pod proudem?

- a) vodním a práškovým
- b) pěnovým a práškovým
- c) práškovým a sněhovým

7) Jaké signály mohou vydávat sirény?

- a) Všeobecná výstraha, Zkouška sirén, Požární poplach
- b) Všeobecná výstraha
- c) Všeobecná výstraha, Zkouška sirén

8) Varovný signál „Všeobecná výstraha“ je vyhlášován:

- a) kolísavým tónem dlouhým 60 vteřin
- b) nepřerušovaným tónem dlouhým 140 vteřin
- c) kolísavým tónem dlouhým 140 vteřin

9) V případě zaznění varovného signálu „Všeobecná výstraha“:

- a) se schovám do nejbližší budovy
- b) neudělám nic, výstraha není určena pro mě
- c) zůstanu na místě a počkám na další informace

10) Při nařízené evakuaci:

- a) musí uposlechnout všichni
- b) nemusí uposlechnout všichni, je to jen doporučení
- c) musí uposlechnout všichni mimo osob, které se podílí na záchranných pracích, řízení evakuace nebo provádí jinou neodkladnou činnost

11) Uveďte alespoň 8 věcí, které by mělo obsahovat evakuační zavazadlo.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

12) Povodně se rozdělují na:

- a) přirozené a zvláštní
- b) přírodní a umělé
- c) nerozdělují se

13) Stupně povodňové aktivity jsou:

- a) stav bdělosti, stav pohotovosti, stav ohrožení
- b) stav pohotovosti, stav nebezpečí, stav ohrožení
- c) stav bdělosti, stav pohotovosti, stav nebezpečí

14) Při havárii s únikem nebezpečné látky:

- a) uteču co nejdál od havárie
- b) schovám se v budově v nejvyšším patře na odvrácené straně od havárie a utěsním okna a dveře
- c) schovám se v budově v nejnižším patře, nejlépe ve sklepech a utěsním okna a dveře

15) Při použití improvizovaných ochranných prostředků si musím chránit:

- a) dýchací cesty
- b) dýchací cesty a oči
- c) dýchací cesty, oči a celý povrch těla

16) Při tornádu je nejvhodnější úkryt:

- a) automobil nebo robustní konstrukce
- b) les
- c) sklep nebo přízemní podlaží

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji hezký den.

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO ŘEDITELE

1. Je, dle vašeho názoru, výuka OČMU důležitá?
2. Jsou pedagogové dostatečně vzděláni v této problematice?
3. Vzdělávají se pedagogové v oblasti OČMU?
4. Spolupracujete při výuce s HZS ČR, PČR nebo MP?
5. Provádíte výuku formou praktických cvičení?
6. Jsou znalosti žáků v této oblasti dostatečné?
7. Myslíte si, že je vzdělávání v této problematice dostačující?
8. Zavedl/a byste výuku OČMU jako samostatný předmět?